

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Oskar Bredl

Vztahy mezi manželi v rámci MPS

Diplomová práce

Olomouc 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vztahy mezi manželi v rámci MPS“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Podpis.....

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu diplomové práce Mgr. et Mgr. Lukáši Ryšavému, Ph.D., bez jehož cenných rad, připomínek a zejména podpory by tato diplomová práce nevznikla. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za bezmeznou trpělivost a podporu při mém studiu.

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	8
1 Právní úprava manželství v českém právním řádu	10
1.1 Obecně k současné právní úpravě.....	10
1.2 Pojem manželství.....	12
1.3 Vznik manželství	13
1.4 Formy uzavření manželství	15
1.4.1 Občanský sňatek	16
1.4.2 Církevní sňatek.....	17
1.5 Důsledky porušení zákonných překážek uzavření manželství a problematika manželství prohlášeného za neplatné a problematika manželství zdánlivého.....	18
1.5.1 Zdánlivé manželství.....	18
1.5.2 Neplatné manželství	19
1.6 Práva a povinnosti manželů	20
1.6.1 Práva a povinnosti osobního charakteru.....	20
1.6.2 Práva a povinnosti majetkového charakteru.....	21
1.7 Zánik manželství	22
1.7.1 Zánik manželství smrtí, prohlášením za mrtvého, změna pohlaví.....	22
1.7.2 Rozvod manželství	23
2 Obecně k MPS a výběru rozhodného práva	25
2.1 Manželské vztahy s mezinárodním prvkem	25
2.2 Mezinárodní právo soukromé	25
2.3 Kolizní metoda právní úpravy.....	26
2.3.1 Pojem kolizní normy.....	26
2.3.2 Struktura kolizní normy.....	27
2.3.3 Volba práva.....	28
2.4 Jiné způsoby výběru rozhodného práva	28
2.4.1 Výběr rozhodného práva bez pevných pravidel	28
2.4.2 Výběr rozhodného práva přihlížející k obsahu dotknutých právních pořádků.....	29
2.4.3 Přednostní používání tuzemského práva	29
2.5 Přímá metoda právní úpravy.....	30
3 Kolizní úprava manželství s mezinárodním prvkem	32
3.1 Prameny kolizní úpravy manželství s mezinárodním prvkem	32

3.2	Způsobilost uzavřít manželství	33
3.3	Forma uzavření manželství	36
3.4	Osobní a majetkové poměry manželů	39
3.4.1	Osobní poměry manželů	40
3.4.2	Majetkové poměry manželů	41
3.4.3	Vyživovací poměry mezi manželi	43
3.5	Kolizní norma pro rozvod manželství	47
3.6	Kolizní norma pro prohlášení manželství za neplatné a pro určení, zda tu manželství je či není	48
	Závěr	50
	Seznam použitých zdrojů	52
	Monografie	52
	Odborné články	52
	Internetové zdroje	53
	Právní předpisy	53
	Judikatura	55
	Shrnutí	57
	Summary	58
	Klíčová slova	59
	Key words	60

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
EU	Evropská Unie
ES	Evropské Společenství
LZPS	usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti Ústavního pořádku České republiky
MPS	mezinárodní právo soukromé
NMPM	nařízení Rady (EU) č.2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v oblasti manželství
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
SJM	společné jmění manželů
ZMat	zákon o matrikách, jménu a příjmení ve znění pozdějších předpisů

ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
ZMPS 1963	zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Manželství je institut, který ve své určité formě upravuje snad každý právní řád na světě. Vzhledem k tomu, že v dnešním globalizovaném světě mají lidé daleko větší možnosti zvolit si zemi, ve které chtějí žít je dnes uzavírání manželství s mezinárodním prvkem stále častějším a aktuálnějším tématem. Počty případů, kdy čeští občané uzavírají manželství v zahraničí nebo s občanem jiného cizího státu, se neustále zvyšují.¹ Za takovéto situace nebývá vždy jednoduché určit, kterým právním řádem se vztahy mezi manželi v takovýchto manželstvích budou řídit.

Výše uvedené je dnes ještě aktuálnější o to víc, že v českém právním řádu proběhla rekodifikace soukromého práva. V rámci které byla přijata kompletně nová úprava jak mezinárodního práva soukromého, tak i práva manželského.

Cílem této práce je vymežit problematiku vztahů mezi manželi v rámci mezinárodního práva soukromého s ohledem na změny, které se se v tomto odvětví práva udály na základě rekodifikace a zároveň s ohledem na mezinárodní smlouvy a předpisy Evropské Unie (dále jen „EU“), které mají ve vztahu k vnitrostátnímu právu přednost. Ačkoliv se ve své práci v souladu se zadáním zaměřím především na kolizní problematiku vztahů mezi manželi, přijde mi vhodné, abych pro lepší pochopení a přiblížení tématu, věnoval první kapitolu stručnému pojednání o právní úpravě manželství v českém právním řádu a teprve pak se v následujících částech zabýval danou problematikou z pohledu mezinárodního práva soukromého (dále jako „MPS“). Přece jen dané téma nezasahuje pouze do odvětví MPS, ale zasahuje též i do práva rodinného, potažmo manželského.

Diplomová práce bude systematicky členěna do tří kapitol, jež budou dále členěny na jednotlivé podkapitoly. V první kapitole se tedy budu věnovat právní úpravě manželství v českém právním řádu, kde v následujících podkapitolách obecně přiblížím pojem manželství, vznik manželství, formy uzavření manželství, důsledky porušení zákonných překážek uzavření manželství a problematiku manželství prohlášeného za neplatné, zdánlivé manželství, práva o povinnosti manželů a zánik manželství. V kapitole druhé se budu zabývat obecně MPS a výběru rozhodného práva. V podkapitolách druhé kapitoly popíši, co se myslí manželskými vztahy s mezinárodním prvkem, obecně vymezím disciplínu MPS, dále se budu věnovat kolizní metodě právní úpravy, pak přiblížím jiné způsoby výběru rozhodného práva a na konec kapitoly popíši přímou metodu právní úpravy. Ve třetí a stěžejní kapitole této diplomové práce se zaměřím na

¹TRACHTOVÁ, Zdeňka. *Svatba s cizinci v Česku přibývá. Muži chtějí Slovenky a Ukrajinky, ženy spíš vybírají na Západě*[online]. 12. února 2018 [cit. 1. března 2018]. Dostupné na <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/mezinarodni-svatby-jsou-cesku-popularnejsi-registrovana-partnerstvi_1802121800_rez>.

kolizní úpravu manželství s mezinárodním prvkem. V první podkapitole kapitoly třetí nejdříve vymezím prameny tohoto odvětví a dále se pak budu věnovat jednotlivým institutům manželských vztahů, které byly vymezeny v první kapitole, tentokrát však z pohledu kolizní právní úpravy.

Mou snahou je zorientování se v dané problematice, přičemž se mimo jiné zaměřím na změny, ke kterým došlo vzhledem k úpravě platné a účinné do 31.12.2013. Z těchto důvodů ve své práci využiji z pohledu metodologického zejména vědeckou metodu deskripce, metodu analýzy a dále také metodu komparace.

1 Právní úprava manželství v českém právním řádu

1.1 Obecně k současné právní úpravě

Základním vnitrostátním pramenem českého manželského práva je po nedávné rekonstrukci soukromého práva vedle usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „LZPS“), primárně zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „nový občanský zákoník“ nebo „NOZ“), který nabyl účinnosti ke dni 1.1.2014. Nový občanský zákoník zrušil nejen zákon 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“), ale i zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“ nebo „ZOR“), ve kterém byla materie manželského práva koncentrována do účinnosti nového občanského zákoníku (kromě institutů společného jmění manželů a společného nájmu bytu manželů, jenž byly upraveny v občanském zákoníku). Tímto krokem bylo české rodinné právo (s ním i právo manželské) začleněno zpět do obecného soukromého práva (tj. občanského práva) a stalo se znovu jeho nedílnou součástí jako tomu bylo před rokem 1949.² Tehdy došlo k sovětizaci československého práva a zákon o rodině opustil tradiční členění rodinněprávních vztahů a místo toho se pokusil o oddělení úpravy osobnostních právních vztahů od vztahů majetkových.³ Nový občanský zákoník je členěn do pěti částí. Rodinnému právu se věnuje část druhá nového občanského zákoníku, která se pak dále dělí do tří hlav s názvy: „Manželství“, „Příbuzenství a švagrovství“, a „Poručenství a jiné formy péče o dítě“.⁴ Toto členění vychází z právní teorie, kdy se rodinné právo člení na právo manželské, právo rodičů a dětí a právo upravující vztahy obdobné.⁵

Článek 10 Ústavy říká: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“⁶ Na základě tohoto článku jsou pramenem manželského práva v České republice zároveň i mezinárodní smlouvy týkající se tohoto odvětví práva. Příkladem bych uvedl zejména Úmluvu o státním občanství vdaných žen⁷ (New York, 1962), Úmluvu o souhlasu k manželství, nejnižšímu věku pro uzavření manželství a

²HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017, s. 13.

³Tamtéž

⁴ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 22

⁵Tamtéž

⁶Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, Čl. 10

⁷Vyhláška č. 72/1962 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o státním občanství vdaných žen

registraci manželství⁸ (New York, 1962) a Úmluvu o uznání rozvodů a zrušení manželského soužití⁹ (Haag, 1976).

Vzhledem ke členství České republiky v Evropské unii se pro náš stát staly závazné zároveň prameny práva EU, které jsou přímo aplikovatelné a obecně mají před českými zákony přednost. Těmito prameny jsou v rámci práva manželského zejména Nařízení rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (to je nařízení Brusel II a), nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností¹⁰, nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky a nařízení Rady (EU) č.2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v oblasti manželství (dále jen „NMPM“).

Mezi další prameny můžeme zařadit zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“), zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZŘS), který mimo jiné upravuje řízení ve věcech manželských a partnerských, zákon č. 301/2000 Sb., zákon o matrikách, jménu a příjmení ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o matrikách“ nebo „ZMat“), jelikož vymezuje například orgány veřejné moci, před kterými je možné uzavřít manželství¹¹ a zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů, tento zákon mimo jiné upravuje veřejnoprávní registraci a výkon zvláštních veřejných práv církví a náboženských společností, zejména veřejné subjektivní právo konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky.¹²

Na manželské vztahy s cizím (mezinárodním) prvkem je potřeba použít zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZMPS“), za situace, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva nebo přímo použitelný předpis Evropské

⁸Vyhláška č. 124/1968 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství

⁹Vyhláška č. 131/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití

¹⁰HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017, s. 12.

¹¹HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017, s. 14.

¹²Tamtéž

unie, jimiž je Česká republika vázána. ZMPS nahradil v souvislosti s rekonstrukcí českého soukromého práva zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZMPS 1963“). Komparaci těchto dvou předpisů se budu věnovat v následujících částech této práce.

1.2 Pojem manželství

Jak jsem již popsal výše, základní úprava rodinněprávních vztahů byla zařazena do občanského zákoníku. Konkrétně se jedná o část druhou, která je věnována rodinnému právu.¹³ Právní úprava v zásadě obsahově navazuje na předchozí úpravu zakotvenou v zákoně o rodině a to, jak jde-li o pojem, účel, uzavírání manželství, zákonné překážky, práva a povinnosti manželů i zánik manželství. Změny jsou – na rozdíl od ostatních částí občanského zákoníku – systematické a spíše formulační.¹⁴

Manželství lze velmi obecně definovat, jako významný statusový právní vztah muže a ženy, jako právní pouto a zejména jako životní společenství¹⁵. NOZ vymezuje pojem manželství v § 655 jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Současně je zde zdůrazněn hlavní účel manželství, kterým je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. V předchozí právní úpravě bylo za hlavní účel manželství považováno pouze založení rodiny a řádná výchova dětí.¹⁶ V nové právní úpravě zákonodárce akcentoval společenský vývoj a skutečnost, že vznikají i manželství, jejichž účelem nepochybně není výchova dětí, ať už z důvodu biologické nemožnosti páru přivést na svět potomka, nebo z důvodu toho, že manželský pár nemá o společné potomky zájem. Pro tato bezdětná manželství je nově upraven jako jeho hlavní účel vzájemná podpora a pomoc, čímž se zdůrazňuje solidarita v manželství.¹⁷

Mezi základní zásady, na kterých je právní úprava manželství založena, patří dobrovolnost, monogamie, trvalost, rovnost (parita), autonomie vůle, solidarita, ochrana slabší strany a rozlučitelnost.¹⁸

Do manželství lze tedy vstoupit pouze dobrovolně na základě svobodné vůle, mohou do něj vstoupit pouze jeden muž a jedna žena na základě zásady monogamie, která není chráněna

¹³ PLECITÝ, Vladimír. *Rukověť rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 11

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017, s. 46

¹⁶ Srovnej ustanovení §1 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

¹⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 123

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017, s. 45

pouze právem občanským, ale i právem trestním, konkrétně v §194 zákona 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Trvalostí se vzhledem k další zásadě rozlučitelnosti nemyslí, že by se manželství uzavíralo bez možnosti rozvodu, ale to, že v našem právním řádu nelze uzavřít manželství, které by například bylo uzavřeno pouze na určitý časový interval (takzvané manželství na zkoušku).

Manželství je zákonem určeno jen pro muže a ženu, tedy pro dvě osoby rozdílného pohlaví, na rozdíl od některých zahraničních úprav, které umožňují uzavřít manželství dvěma osobám bez ohledu na pohlaví (například Nizozemsko, Francie).¹⁹ V Českém právním řádu mají osoby stejného pohlaví možnost vstoupit do určité míry do obdobného svazku na základě zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně souvisejících zákonů. Věcný záměr nového občanského zákoníku i jeho mnohé pracovní verze obsahovaly také zapsané partnerství osob téhož pohlaví. V průběhu legislativních prací však převážil konzervatismus, v jehož důsledku byly normy upravující statusový svazek osob stejného pohlaví z návrhu vyňaty²⁰. K tomuto bych rád upozornil na skutečnost, že existence manželství vylučuje partnerství a naopak²¹.

Pro to, aby manželství vzniklo, je důležitý také způsob uzavření manželství, který musí být výslovně stanoven v zákoně. Z toho důvodu nemůže manželství vzniknout pouhou dohodou muže a ženy, ale musí se na vzniku účastnit orgán veřejné moci, nebo orgán církve.²² Za života manželů může manželství zaniknout pouze na základě soudního rozhodnutí.

1.3 Vznik manželství

Podle prvního odstavce §651 NOZ Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství. V porovnání s předchozí právní úpravou je v současné podobě použito slovní spojení „projev vůle“ oproti svobodnému a úplnému „souhlasnému prohlášení“²³. Nová právní úprava je tak obecnější a liberálnější. To je dále zdůrazněno dikcí, dle které manželství může vzniknout i jinak, je-li zřejmé, že snoubenci prohlašují svoji sňatečnou vůli. Manželství tak vznikne i tehdy, pokud snoubenci projeví svoji vůli vstoupit do manželství jinak než slovně, resp.

¹⁹HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1

²⁰KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 801-813

²¹HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017, s. 46

²²§657 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²³Ustanovení §3 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb. zákon o rodině, ve znění zákona č.401/2012 Sb.: „Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci (dále jen "matriční úřad") nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem.“

jinak než slovem „ano“. Může jít zejména o nějaký rituál, který je pro určitou oprávněnou církev typický apod. Může se jednat také o slib či různá příslibení vyřčená snoubenci k sobě navzájem či vůči oddávajícímu²⁴. Okamžik vzniku manželství nastává tedy podle §659 v momentě, kdy druhý snoubenec v pořadí kladně odpoví na otázku oddávajícího, zdali chce vstoupit s druhým snoubencem do manželství, nebo pokud svojí vůli projeví i jinak.²⁵

Další podmínky, aby manželství vzniklo, určuje odstavec druhý §656 NOZ, který vyžaduje, aby sňateční obřad byl veřejný a slavnostní a dále, aby proběhl za přítomnosti dvou svědků.

Komentář k NOZ uvádí, že veřejnost prohlášení snoubenců o vstupu do manželství je třeba chápat především v protikladu k institutu tajných manželství (*matrimonium clandestinum*), které zná jako výjimečnou formu uzavření manželství kanonické právo²⁶. Veřejnost souhlasného projevu vůle tedy nutně neznámá, že se obřad musí uskutečnit na místě přístupném veřejnosti, ačkoliv tomu tak ve většina případů je.

V dnešní době se také rozšiřují případy, kdy jsou uzavírána manželství mimo tradiční místa k tomu určená (obřadní síň obecního úřadu), proto je třeba spatřovat podmínku veřejnosti souhlasného projevu vůle v účasti oddávajícího, matrikáře a svědků při obřadu.²⁷ Lze mít za to, že svoboda, úplnost a souhlasnost jsou zabezpečeny taktéž přítomností výše zmíněných osob.

Požadavek toho, aby sňateční obřad byl slavnostní, by se dal odůvodnit zejména historickou tradicí. Odpověď na otázku, co ještě slavnostní formu splňuje a co ne, bude muset zodpovědět konkrétní oddávající, potažmo matrikář.

Jako další podmínku vzniku manželství vyžaduje občanský zákoník v § 656 odst. 2 NOZ přítomnost dvou svědků. Více však neuvádí, mají-li mít svědci nějaké určité vlastnosti. Analogicky by se však dalo použít ustanovení §39 odst. 2 NOZ. V takovém případě by byl požadavek zákona takový, že svědek nesmí být nevidomý, neslyšící, němý, nebo neznalý jazyka, v němž je obřad veden. V případě, že by mělo dojít k zneplatnění manželství či k dokázání manželství neexistentního, budou právě svědci považováni za důkazní prostředek dle ustanovení § 125 a násl. OSŘ. Vzhledem k tomu, že primárním úkolem svědků je dosvědčit, že projev vůle

²⁴HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 13

²⁵ Viz Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

²⁶HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 5

²⁷ Tamtéž

muže a ženy byl svobodný a úplný, lze dovodit, že by se mělo jednat o osoby svéprávné.²⁸ Pokud by tomu tak nebylo, nesmí oddávající snoubence oddat. Nicméně porušení této povinnosti nemá za následek ani možnost prohlásit manželství za neplatné, ani zdánlivost manželství ex lege.²⁹

1.4 Formy uzavření manželství

Formy sňatku v našem právním řádu upravují §657-658 NOZ. Tato ustanovení uvádějí dva druhy sňatků, sňatek občanský a sňatek církevní. Obě tyto formy jsou v zásadě rovnocenné, mají stejné právní následky a záleží čistě na snoubencích, kterou z nich se rozhodnou zvolit. Tato rovnocennost vyplývá z ustanovení § 670 NOZ.

Možnost volby mezi těmito formami je poměrně novou záležitostí, neboť ke zrovnoprávnění obou forem sňatku došlo až novelou ZOR provedenou zákonem č. 234/1992 Sb., a to z důvodu co možná největší eliminace zásahu církve do tehdejšího socialistického práva.³⁰ V souvislosti s uzákoněním NOZ bych rád upozornil na věcný záměr NOZ schválený vládou usnesením č. 345 z 18. dubna 2001, který předpokládal úpravu jen občanského sňatku s tím, že jen občanský sňatek má mít statusové i jiné právní následky v rovině soukromoprávní i veřejnoprávní.³¹ Odkaz na to, že by v budoucnu mohli mít snoubenci „dvojitou“ svatbu zachovánu, a to jednu občanskou (politickou) a druhou vnitrocírkevní, nebyl na místě, ona „vnitrocírkevní“ by nebyla sňatkem s účinky podle státního práva, jejichž dosažení svou vůlí snoubenci sledují, náboženský obřad bez civilněprávních i veřejnoprávních účinků sekulárního práva zůstává jen jedním z mnoha možných obřadů, počínaje lidovými zvyky a konče třeba oslavou „ztráty svobody“ v klubu cyklistů.³² Osobně hodnotím pozitivně, že tento záměr nebyl uskutečněn, protože by se z mého pohledu jednalo o krok zpět ve vývoji českého rodinného práva a návrat do doby, kdy na české (československé) právo měl zásadní vliv bývalý Svaz sovětských socialistických republik.

²⁸ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 88

²⁹HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017, s. 53

³⁰ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s.88

³¹Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

³²TELEC, Ivo. *Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku*. Revue církevního práva. Praha: Společnost pro církevní právo, 2006, roč. 33, č. 1, 51-60.

1.4.1 Občanský sňatek

O občanský sňatek se jedná, projeví-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství osobně před orgánem veřejné moci provádějícím sňatečný obřad v přítomnosti matrikáře.³³ Pro vymezení pojmu orgánu veřejné moci provádějící sňatečný obřad, odkazuje zákon na jiný právní předpis, jímž je ZMat. Ten ve svém §11a odst. 1 ZMat stanovuje, že snoubenci projeví vůli, že spolu vstupují do manželství před:

- a) starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městského obvodu nebo městské části územně členěného statutárního města, které jsou matričním úřadem, a to pouze ve správním obvodu tohoto matričního úřadu,
- b) starostou nebo místostarostou obce, městské části hlavního města Prahy, městského obvodu nebo městské části územně členěného statutárního města, které nejsou matričním úřadem, je-li jeden ze snoubenců přihlášen k trvalému pobytu v jeho správním obvodu, a to pouze ve správním obvodu této obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst,
- c) primátorem hlavního města Prahy, náměstkem primátora hlavního města Prahy nebo pověřeným členem zastupitelstva hlavního města Prahy, jakož i před primátorem statutárního města, náměstkem primátora statutárního města nebo pověřeným členem zastupitelstva statutárního města, a to pouze ve správním obvodu hlavního města Prahy nebo statutárního města.

Z tohoto ustanovení lze dovodit, že orgánem veřejné moci provádějící sňatečný obřad, je matriční úřad. O jiný orgán se ani jednat nemůže, neboť jen matriční úřad je orgánem veřejné moci vystupujícím v případě uzavírání manželství jako státní orgán v přenesené působnosti, obecní úřad ani obec, případně starosta, primátor, člen zastupitelstva atd. orgány veřejné moci v záležitosti uzavírání manželství nejsou.³⁴

Pro občanský sňatek mimo přítomnosti orgánu veřejné moci provádějící sňatečný obřad, jež je zastoupen osobou oddávajícího, zákon dále vyžaduje přítomnost osoby matrikáře, a to jak

³³§657 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁴ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s 89-90

v ustanovení § 657 NOZ, tak v ustanovení §11 a odst. 2 ZMat. Přítomnost matrikáře není vyžadována, je-li život snoubence přímo ohrožen.³⁵

1.4.2 Církevní sňatek

O církevní sňatek se bude jednat tehdy, projeví-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství osobně před orgánem církve nebo náboženské společnosti oprávněné k tomu podle jiného právního předpisu, tedy před oprávněnou církví. Abychom interpretovali pojem oprávněná církev, musíme vycházet ze zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o církvích a náboženských společnostech. V tomto zákoně jsou upravena zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností, mezi něž patří i právo konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního předpisu.³⁶ V současné době je v České republice takovýchto registrovaných církví, a tudíž církví celkem 21.³⁷

V rámci církevního sňatku je osobou oddávající osoba pověřená oprávněnou církví. Kdo bude tedy konkrétní oddávající záleží pak čistě na vnitřních předpisech oprávněných církví. V katolické církvi je sňatek upraven v Codex Iuris Canonici z roku 1983. Byl-li uzavřen církevní sňatek, je oddávající povinen do tří pracovních dnů od uzavření manželství doručit matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu bylo manželství uzavřeno, protokol o uzavření manželství s uvedením skutečností podle jiného právního předpisu.³⁸ Lhůta 3 dnů je pořádková, ani předchozí, ani současná právní úprava tak nestanoví žádnou sankci pro případ, že protokol o uzavření manželství nebude matričnímu úřadu doručen.³⁹ Nebude-li však protokol doručen matričnímu úřadu, novomanželé nemohou obdržet oddací list.

³⁵§667 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a §11a odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³⁶ §7 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ Příloha zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ §666 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 25

1.5 Důsledky porušení zákonných překážek uzavření manželství a problematika manželství prohlášeného za neplatné a problematika manželství zdánlivého

Podle §671 NOZ může manželství uzavřít každý, pokud mu v tom nebrání zákonná překážka uvedená v § 672-676 NOZ. V těchto následujících ustanovení NOZ je pak uveden taxativní výčet zákonných překážek, které jsou:

- a) nezletilost a nesvéprávnost (§ 672 NOZ)
- b) omezená svéprávnost v této oblasti (§673 NOZ)
- c) jiné manželství, registrované partnerství či jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí (§674 NOZ)
- d) příbuzenství, a to pokrevní i založené osvojením (§675 NOZ)
- e) existence poručenství, pěstounství či svěřenectví (§676 NOZ)⁴⁰

Došlo-li k uzavření manželství, přestože tomu bránila zákonná překážka, soud prohlásí manželství za neplatné na návrh každého, kdo na tom má právní zájem, ledaže by manželství bránila překážka omezené svéprávnosti.⁴¹ Aby k překročení zákonných překážek (*impedimenta matrimonii*) v praxi nedocházelo, upravuje zákon předodgovkové řízení, které je obligatorní pro obě formy uzavření manželství.⁴²

1.5.1 Zdánlivé manželství

Zdánlivé manželství neboli *non matrimonium* způsobují taková závažná porušení zákona, která jsou způsobilá narušit veřejný pořádek či dobré mravy. Pojmovým znakem zdánlivého manželství je fakt, že manželství nevznikne a nemá žádné právní následky.⁴³ Podle §677 odst.1 NOZ manželství nevznikne, pokud alespoň u jedné z osob, které hodlaly uzavřít manželství, nebyly v projevu vůle o vstupu do manželství nebo ve sňatečném obřadu nebo v souvislosti s ním splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat.

Manželství tedy nevznikne v případě, že bude chybět souhlasný projev vůle alespoň u jednoho ze snoubenců o vstupu do manželství, souhlas snoubenců je klíčovým předpokladem

⁴⁰HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 36

⁴¹ §680 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017, s. 49

⁴³ Tamtéž

pro vznik manželství.⁴⁴ Jde-li o to, co jsou náležitosti sňatečného obřadu nebo takové náležitosti, které se sňatečným obřadem souvisejí a na jejichž splnění je nutné bezvýhradně trvat, to zákon nikde nestanoví.⁴⁵ Toto je klíčová odlišnost oproti původní právní úpravě, kde byl v ZOR v §17a taxativní výčet náležitostí, které zapříčiňovaly nicotnost manželství. Dnešní právní stav tak klade vyšší nároky na soudní a aplikační praxi. Dovolil bych si uvést pár příkladů, kdy by se jednalo o zdánlivé manželství. Vzhledem k §655, který vymezuje manželství, manželství nemůže vzniknout mezi osobami stejného pohlaví, nebo co se týče souhlasného projevu vůle, manželství nemůže vzniknout, bylo-li manželství uzavíráno pouze předstíraně⁴⁶. Jiným flagrantním pochybením je, nedosáhl-li ještě snoubenec věku šestnácti let.⁴⁷ §677 odst. 2 NOZ přidává k náležitostem §677 odst.1 NOZ náležitosti speciálně určené pro církevní sňatek a sice uzavření sňatku před orgánem oprávněné církve a neprovádí-li se sňatečný obřad v případě přímého ohrožení života snoubence, i osvědčení matričního úřadu, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření manželství, jakož i že mezi vydáním tohoto osvědčení a uzavřením sňatku uplynula doba nejvýše šesti měsíců. Podle §678 může soud určit, že manželství není, i bez návrhu. Jsou-li tedy dány zákonné důvody, musí soud řízení o určení, zda tu manželství není, zahájit ex offio. Následné rozhodnutí soudu má pak pouze deklaratorní povahu a je účinné ex tunc. Jak již bylo řečeno, zdánlivé manželství nevyvolává žádné právní následky, přesto zákonodárce stanoví, jak postupovat v situaci, kdy soud rozhodne, že manželství nevzniklo, a to zejména v případech v souvislosti s otcovstvím ke společnému dítěti i o povinnostech a právech rodičů k dítěti.⁴⁸ Dále pak zákon stanoví, jak posuzovat majetkové povinnosti a práva muže a ženy.⁴⁹

1.5.2 Neplatné manželství

V případě zdánlivého manželství, manželství nevznikne a nemá žádné právní následky. U neplatného manželství se má za to, že manželství vzniklo a působí právní následky, dokud ho soud za neplatné neprohlásí. Bylo-li manželství prohlášeno za neplatné, považuje se za neuzavřené⁵⁰. Důvodem pro prohlášení manželství za neplatné je zásadně přestoupení zákonné překážky manželství, o kterých je již pojednáváno výše, ale může se jednat i o vady při uzavírání

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017, s. 59

⁴⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 118

⁴⁶ Například v rámci divadelního představení.

⁴⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 34

⁴⁸ §679 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁹ §679 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁰ Jedná se o takzvanou domněnku platnosti.

manželství, respektive nedodržení formálních náležitostí sňatku.⁵¹ Jde o přestoupení, či vady významné, nikoliv však o zásadní porušení zákona tak, jak je tomu v případě manželství zdánlivého.⁵² V určitých situacích může soud o neplatnosti manželství rozhodovat pouze na návrh manželů (§684 NOZ), v určitých situacích může soud rozhodnout i bez návrhu (§685 NOZ). NOZ obsahuje stejně jako u zdánlivého manželství ustanovení, které určuje, jak postupovat při úpravě práv a povinností muže a ženy po prohlášení manželství za neplatné, a to jmenovitě v ustanovení §686 NOZ. Ještě bych rád zmínil jeden rozdíl oproti zdánlivému manželství, a to možnost konvalidace, tedy zhojení neplatného manželství. Zákon hovoří obecně o nápravě a jako zvláštní případ uvádí početí dítěte, které se narodilo živé.⁵³

1.6 Práva a povinnosti manželů

Okamžikem uzavření manželství se mění vztah muže a ženy, kteří do manželství vstoupili. Jeho obsahem se stávají práva a povinnosti, které snoubenci doposud neměli. Povinnosti a práva manželů jsou stejná, manželé jsi jsou rovni.⁵⁴ Tato práva mají rozdílný charakter a je tak možné je podle toho rozdělit do dvou skupin. Jedná se o práva osobního charakteru a pak ještě práva osobně-majetkového charakteru, tedy práva majetková, která jsou ale nepřevoditelná, tudíž navázaná na osobu manžela.⁵⁵

1.6.1 Práva a povinnosti osobního charakteru

V § 687 odst. 2 NOZ jsou upraveny práva a povinnosti osobního charakteru. Jmenovitě se jedná povinnosti vzájemné úcty, povinnosti žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti. Jako další práva a povinnosti osobního charakteru upravuje NOZ především právo manžela žádat, aby mu druhý manžel sdělil, jaké jsou jeho majetkové poměry, dále má manžel právo, aby jej jeho manžel informoval o svých pracovních, studijních, popř. jiných činnostech, stávajících i uvažovaných, zejména o těch, které mohou představovat nějakou změnu v současné situaci, změnu dosavadního života, nejen po stránce majetkové, ale třeba také z hlediska časových dispozic manžela.⁵⁶ Žádná z výše uvedených povinností není přímo

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017, s. 60

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ viz §687 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s 133

⁵⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 37

vynutitelná, bude tedy záležet na skutečném stavu vzájemných vztahů manželů, zda sporné osobní poměry jednoho z nich nakonec povedou k rozvratu manželství, popřípadě k rozvodu, nebo nikoli.⁵⁷

1.6.2 Práva a povinnosti majetkového charakteru

Vyživovací povinnost manželů se váže na výše zmíněné osobní povinnosti, hlavně na povinnost manželů si vzájemně pomáhat. Základní zásada, ze které tato povinnost vyplývá, je uvedena v § 690 NOZ. Ten uvádí, že každý z manželů přispívá na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná. Poskytování majetkových plnění má stejný význam jako osobní péče o rodinu a její členy. Jako další vztah majetkového charakteru bych uvedl společný nájem bytu. Má-li k domu nebo bytu jeden z manželů výhradní závazkové právo, zejména nájemní právo, vznikne uzavřením manželství k domu nebo bytu oběma manželům společné nájemní právo reflektující rovnost práva a povinností.⁵⁸ V souladu s §745 odst. 2 NOZ si manželé mohou toto ujednat odlišně od zákona. Jako nejdůležitější atribut manželského majetkového práva bych uvedl společné jmění manželů neboli „SJM“, jež je upraveno v §708 a násl. NOZ. Součástí společného jmění může být jen to, co:

- a) má majetkovou hodnotu – do společného jmění manželů nikdy nespádají předměty bez majetkové podstaty. Předmětem společného jmění tedy nemohou být například osobnostní práva a pochopitelně ani osoby jako takové;
- b) není vyloučeno z právních poměrů – součástí SJM nemohou být takové předměty, které jsou vyloučeny z vlastnictví obecně nebo je k nim vyhrazeno (zákonem) vlastnické právo jen určité osobě či více osobám odlišným od manželů;
- c) náleží manželům – zákonodárce zde používá obecný termín náleží, který lépe postihuje skutečnost, že součástí společného jmění jsou jak aktiva, tak pasiva (blíže viz komentář k § 709).⁵⁹

Cokoliv, co tyto podmínky splňuje, je součástí SJM.⁶⁰ V NOZ jsou vymezeny tři základní samostatné režimy SJM a sice režim zákonný, režim smluvený a režim založený rozhodnutím

⁵⁷ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 38

⁵⁸ §745 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁹HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 155

soudu. Úprava je nastavena tak, že zákonný režim je režim obecný, ten je pak možné modifikovat buď smlouvou, nebo soudním rozhodnutím. Z tohoto pohledu je možné zákonný režim označit za subsidiární.⁶¹ Ještě bych rád zmínil novinku v NOZ a tou je rodinný závod. Dle §700 NOZ se za rodinný považuje závod, ve kterém společně pracují manželé nebo alespoň s jedním z manželů i jejich příbuzní až do třetího stupně, nebo osoby s manželi sešvagřené až do druhého stupně a který je ve vlastnictví některé z těchto osob. Na ty z nich, kteří trvale pracují pro rodinu nebo pro rodinný závod, se hledí jako na členy rodiny zúčastněné na provozu rodinného závodu. Jelikož mezi manželi nemůže vzniknout pracovní poměr, může rodinný závod zajistit manželům ochranu v majetkové sféře.⁶²

1.7 Zánik manželství

Pro zánik manželství platí to samé jako pro vznik manželství a tedy, že může zaniknout pouze z důvodů stanovených zákonem.⁶³ Podle českého právního pořádku může manželství zaniknout smrtí jednoho z manželů, prohlášením manžela za mrtvého, změnou pohlaví jednoho z manželů a jako poslední důvod zániku manželství je rozvod manželství.

1.7.1 Zánik manželství smrtí, prohlášením za mrtvého, změna pohlaví

Nejpřirozenější příčinou zániku manželství je úmrtí jednoho z manželů. Ačkoliv smrt fyzické osoby musí být následně prokázána, okamžikem zániku manželství je už samotné úmrtí manžela, tedy datum, které je uvedeno v úmrtním listě jako den úmrtí. Stejně právní účinky připisuje zákon i situaci, kdy je jeden z manželů za mrtvého prohlášen. K prohlášení jednoho z manželů za mrtvého dojde tehdy, pokud není možné zjistit úmrtí fyzické osoby předepsaným způsobem, tedy prohlídkou těla mrtvého a vydáním úmrtního listu. Jedná se o případy, kdy je osoba dlouho dobu nezvěstná a její smrt je proto vysoce pravděpodobná, nebo kdy o smrti osoby svědčí jiný důkaz. V rozhodnutí o prohlášení za mrtvého uvede soud pravděpodobný den smrti. V tomto případě pak manželství zaniká až právní mocí tohoto rozhodnutí, ne dnem, který je uveden jako pravděpodobný den smrti. Jako novinka v českém právním řádu je změna pohlaví uvedena v §29 NOZ. V odstavci 2 zmíněného ustanovení je uvedeno, že změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo registrované partnerství však zaniká. Změna pohlaví je upravena v §21-23 zákona č.373/2011 Sb.,

⁶⁰Tamtéž

⁶¹Tamtéž

⁶²HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017, s. 106

⁶³§754 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů. V §21 odst.2 písm. b) je uvedeno, že chirurgické výkony směřující ke změně pohlaví lze provést pacientovi, který neuzavřel manželství nebo který nevstoupil do registrovaného partnerství anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v cizině, popřípadě prokáže, že jeho manželství nebo registrované partnerství anebo obdobný svazek zaniklo. Podle této právní úpravy tak není možné, aby v naší republice došlo ke změně pohlaví osoby, která je doposud v manželském svazku. Z toho lze dovodit, že ustanovení §29 NOZ je určitá pojistka, pokud jeden z manželů podstoupí zákrok změny pohlaví v zahraničí.⁶⁴

V této podkapitole by se dal ještě zmínit zánik manželství prohlášením manželství za neplatné. V případě prohlášení manželství za neplatné se na manželství hledí jako by vůbec nevzniklo, tzn. že na muže a ženu se hledí jako na svobodné, ne jako rozvedené. Z tohoto důvodu si nemyslím, že by tu tento důvod měl být zařazen.

1.7.2 Rozvod manželství

Rozvod manželství je jedním z nejběžnějších způsobů zániku manželství. Ačkoli je manželství definováno NOZ jako svazek trvalý a k rozvodu by mělo docházet pouze ve výjimečných případech, realita je tomu jaksí vzdálená. Úhrnná rozvodovost⁶⁵ se v posledních deseti letech v České republice blíží hranici 50 %.⁶⁶ České právo umožňuje manželství rozvést, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.⁶⁷ Tomuto se říká takzvaný kvalifikovaný rozvrat a je to jediný důvod rozvodu v českém právním řádě. Od kvalifikovaného rozvratu jako jediného rozvodového důvodu je třeba odlišit příčiny rozvratu vztahů mezi manželi, které mohou být jak subjektivní (např. nevěra, alkoholismus), tak objektivní (např. neplodnost).⁶⁸ Zjištění příčin tohoto rozvratu soudem je podmínkou rozvodu manželství v případě, že se manželé nejsou schopni na rozvodu dohodnout. Pokud je nesouhlas manžela s rozvodem založený na tom, že by mu vznikla závažná újma, a přitom se tento manžel na rozvratu manželství převážně nepodílel, soud návrh na rozvod zamítne. Jde o tzv. tvrdostní klauzuli uvedenou v § 755 odst.2 písm. b). Tato klauzule se neužije, pokud spolu manželé nežijí alespoň po dobu tří let. V souvislosti s výše řečenými skutečnostmi ve vazbě na nutnost dokazování příčin rozvratu rozlišujeme dvě varianty rozvodu:

⁶⁴ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s 194

⁶⁵ Úhrnná rozvodovost udává podíl manželství končících rozvodem (za předpokladu zachování intenzi rozvodovosti podle délky trvání manželství z daného roku po dalších zhruba třicet let).

⁶⁶ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s 195

⁶⁷ §755 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017, s. 109

- a) rozvod se zjišťováním příčin rozvratu, tj. základní úpravu
- b) rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, smluvený rozvod

2 Obecně k MPS a výběru rozhodného práva

2.1 Manželské vztahy s mezinárodním prvkem

Manželství je institut, který spadá do oblasti rodinného práva. Vztahují se na něj soukromoprávní normy, které se v jednotlivých státech zvláště v oblasti rodinného práva, značně liší. Liší se zejména s přihlédnutím k tradici daného státu, kultuře, zvyklostem nebo náboženství. Každý stát má proto vlastní právní úpravu způsobilosti pro uzavření manželství, místo uzavření manželství, rozdílnou právní úpravu rozvodu, vyživovací povinnosti a dalších otázek souvisejících s tímto odvětvím práva. Odlišnosti právních úprav, by nepředstavovaly samy o sobě problém. Ale stále více občanů žije, uzavírá manželství a rozvádí se v jiném než ve svém domovském státě. Globalizace a zvýšená mobilita občanů často vedou k různým právním komplikacím. Nejen z těchto důvodů je součástí každého právního pořádku mezinárodní právo soukromé, které řeší tyto často velice nepřehledné situace.

2.2 Mezinárodní právo soukromé

Mezinárodní právo soukromé je zvláštním odvětvím právního pořádku každého státu. Jedná se o soubor zvláštních právních norem, které jsou určeny výlučně pro úpravu soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem.⁶⁹ Mezinárodní prvek může být dán v subjektu právního poměru (účastníkem právního poměru je cizinec), objektu právního poměru (dědictví v zahraničí), právní skutečnosti (sňatek uzavřený v zahraničí), nebo akcesorickém právním poměru závislém na právním poměru s mezinárodním prvkem.⁷⁰ Současný ZMPS, ani původní ZMPS 1963 se výkladu mezinárodního prvku nevěnují. V rámci Evropské unie se namísto „mezinárodního prvku“ prosazuje pojem „přeshraniční prvek“⁷¹, který je podle profesorky Pauknerové ve vztahu k pojmům mezinárodní, nebo cizí prvek synonymem a lze jej používat jako tyto pojmy. Aby byl mezinárodní prvek právně relevantní, je potřeba, aby vztah k zahraničí byl hodnocen jako nikoliv bezvýznamný.⁷²

Do mezinárodního práva soukromého zahrnuje česká nauka několik kategorií norem, z nichž nejvýznamnější jsou normy kolizní, přímé hmotněprávní normy a normy mezinárodního

⁶⁹KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 27

⁷⁰DOBIÁŠ, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. s.29

⁷¹PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 4

⁷²Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém, č. 91/2012 Dz

civilního procesního práva.⁷³ Kolizní normy se vyznačují tím, že určují rozhodné právo, oproti přímým hmotněprávním normám, které se aplikují přímo, jelikož v sobě přímo obsahují hmotněprávní úpravu. Normy mezinárodního civilního procesního práva upravují řízení o soukromoprávních věcech.⁷⁴ Prameny mezinárodního práva soukromého můžeme dělit také z hlediska původu norem. Jedná se o normy vnitrostátní, normy mezinárodní a normy práva EU.

2.3 Kolizní metoda právní úpravy

Pro oblast mezinárodního práva soukromého je typická tzv. kolizní metoda úpravy, kdy se prostřednictvím kolizních norem určuje právní řád, jímž se bude řídit (podle něhož se bude posuzovat) daná soukromoprávní situace (poměr) s mezinárodním prvkem.⁷⁵ Jedná se tedy o způsob výběru rozhodného práva. Pro tento výběr je příznačné, že zásadně při něm nezáleží na obsahu hmotněprávních norem, kterých bude použito, a na výsledku jejich použití.⁷⁶ Kolizní metoda přistupuje k cizímu právnímu řádu v zásadě rovnocenně jako k domácímu. Na rozdíl od jiných způsobů výběru rozhodného práva nejde o výběr mezi právními normami, ale o výběr mezi právními pořádky.

Výběr rozhodného práva pomocí kolizní metody je předpokladem pro zachování právní jistoty účastníků právního vztahu. Proto se tato metoda považuje za jednu ze základních metod úpravy.⁷⁷

2.3.1 Pojem kolizní normy

Kolizní norma je právní norma, která na základě tzv. kolizního kritéria (hraničního určovatele) určuje právní řád, jímž se má řídit daná soukromoprávní otázka (poměr).⁷⁸ Její funkcí je uskutečňovat výběr práva. Kolizní normy samy neupravují věcně práva a povinnosti účastníků právního poměru., omezují se jen na to, že podle určitých hledisek (kritérií) určí právní řád některého státu, jehož normami se právní poměr řídí.⁷⁹ Kolizní norma tak upravuje právní poměr nepřímo.

⁷³PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 5

⁷⁴ Tamtéž, s.6

⁷⁵BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s.1

⁷⁶KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 39

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s.1

⁷⁹KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 28

Moderní kodifikace mezinárodního práva soukromého, jako například česká, spočívají na tzv. dvoustranných kolizních normách, jednostranné kolizní normy jsou výjimkou.⁸⁰

Jako příklad kolizní normy z manželského práva bych uvedl §48 odst.1 ZMPS, podle kterého se způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti řídí právním řádem státu, jehož je tato osoba občanem. Z tohoto příkladu vyplývá, že kolizní norma nestanovuje přímo práva a povinnosti účastníků právního poměru, ale pouze právní pořádek, jehož normy se na zjištění těchto práv použijí. Normy hmotného práva, které se pak na tento právní poměr použijí, nazýváme věcnými normami. Ke kolizní normě nelze přistupovat izolovaně, ale ve spojení s věcnými normami, na které odkazuje.⁸¹ Kolizní norma pak společně s věcnou normou, na kterou odkazuje, vytváří pravidlo chování.⁸²

2.3.2 Struktura kolizní normy

Kolizní normy se skládají ze dvou částí: rozsahu a navázání.

- 1) Rozsah kolizní normy označuje okruh právních otázek, na které se daná kolizní norma vztahuje.⁸³
- 2) Navázání spojuje rozsah kolizní normy s určitým právním řádem za pomoci tzv. hraničního určovatele (kolizního kritéria)⁸⁴

Například „způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti“ tvoří rozsah kolizní normy a „...řídí se právním řádem státu, jehož je tato osoba občanem“, tvoří navázání.

Abychom zjistili, jakým právním pořádkem se bude daný právní poměr s mezinárodním prvkem řídit, musíme najít kolizní normu. Tu najdeme tak, že nejdříve daný případ právně zhodnotíme (kvalifikujeme), abychom ho mohli podřadit pod některý z právních pojmů obsažených v rozsahu kolizních norem.⁸⁵ To znamená, že právní otázku v konkrétním případě podřadíme pod pojem „způsobilost osoby uzavřít manželství“ a tak zjistíme, že na daný případ dopadá kolizní norma uvedená v §48 odst. 1 ZMPS. Navázání kolizní normy následně odkáže na použití právního řádu státu, jehož je osoba uzavírající manželství občanem.

⁸⁰KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 107

⁸¹KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 102

⁸² Tamtéž

⁸³KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 104

⁸⁴ Hraniční určovatel se týká tzv. dvoustranné kolizní normy, která může odkazovat jak na tuzemský, tak i na cizí právní pořádek. Jednostranná kolizní norma oproti tomu odkazuje pouze na jeden (tuzemský právní řád) a hraniční určovatel v ní chybí.

⁸⁵KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 137

Hraniční určovatel je skutečnost, která je významná pro daný druh právních poměrů nebo otázek označených v rozsahu kolizní normy, která rozhoduje o určení (výběru) práva, jehož se má použít pro jejich úpravu.⁸⁶ V oblasti manželského práva se můžeme v českých kolizních normách setkat zejména s těmito hraničními určovateli:

- a) státní příslušnost (*lex patriae*)
- b) obvyklý pobytnebo bydliště
- c) místo, v němž se manželství uzavírá (*lex loci celebrationis*)
- d) místo sídla soudu nebo úřadu, který vede řízení (*lex fori*)

2.3.3 Volba práva

Volba práva (*lex electa*) je zvláštní druh hraničního určovatele. Jedná se o shodný projev vůle účastníků o tom, že jejich právní poměr se má řídit určitým právem. Účastníci si tedy sami zvolí právní pořádek, jímž se právní poměr bude řídit.

V ZMPS 1963 byla volba práva dovolena pouze v rámci závazkových smluv⁸⁷ a smluv pracovního práva⁸⁸, nikoliv však v rámci práva rodinného. Nově se však umožňuje, aby si manželé pro své majetkové poměry sami zvolili použitelné právo. Konkrétní právní úpravě se budu věnovat v následující kapitole.

2.4 Jiné způsoby výběru rozhodného práva

Pro kontinentální oblast právní kultury je typická kolizní metoda právní úpravy, kdy se za pomoci kolizní normy vybere právní pořádek, který se na daný právní poměr aplikuje. Oproti tomu angloamerický přístup klade důraz na to, jak je soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem podle těch či oněch hmotněprávních norem přicházejících v úvahu věcně upraven.⁸⁹

2.4.1 Výběr rozhodného práva bez pevných pravidel

Jedná se o pragmatický přístup, který nepoužívá ke zjištění rozhodného práva kolizní normy, a tudíž nemá pevná pravidla, podle kterých by bylo možné určit rozhodné právo. Tento přístup je obsažen v tzv. teorii místního práva (local law theory), jejímiž představiteli jsou W.W. Cook a E. G. Lorenzen. V případě výskytu soukromoprávního poměru s mezinárodním prvkem

⁸⁶KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 116

⁸⁷ viz §9 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁸ viz §16 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁹HRADILOVÁ, Veronika, SVOBODOVÁ, Klára. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Is.muni.cz [online]. [cit. 2018-01-24]. Dostupné na: <<https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/mps/web/pages/01.html>>.

a aplikace této teorie, soud použije vždy své vlastní právo, respektive právo, které je vytvořeno jeho vlastním právním pořádkem. Zároveň ale také použije právní pořádek, který se alespoň obsahově přibližuje právnímu pořádku platnému v místě, kterého se mezinárodní prvek týká. Tento přístup vede ve svých důsledcích k právnímu nihilismu, k právní nejistotě účastníků právních poměrů o svých právech, která nakonec závisejí na volném, popřípadě libovolném posouzení soudu v konkrétním případě.⁹⁰

2.4.2 Výběr rozhodného práva přihlížející k obsahu dotknutých právních pořádků

Podle tohoto přístupu se před výběrem rozhodných norem bere v úvahu obsah právních norem. Kolizní metodě je vytykáno ignorování obsahu hmotněprávních norem a výsledku, kterého se dospěje na základě použití kolizní normy. Tato koncepce mluví o „mechanicky slepých“ kolizních normách, proto odmítá používání kolizních norem.⁹¹

Mezi tato stanoviska patří rozlišování mezi tzv. pravými a nepravými konflikty, které je spojeno se jménem amerického autora B. Currieho.⁹² Požaduje-li se, aby soud použil právo cizího státu, které se liší od jeho práva *lex fori*, má soudce zjistit cíle vyjádřené v příslušných normách a okolnosti, za kterých je pro příslušný stát rozumné prosazovat svůj zájem na aplikaci norem sledujících tyto cíle (tzv. „governmental interest analysis“). Zjistí-li soudce, že jen jeden stát má takový zájem, použije se jeho práva, jde o tzv. nepravý, falešný konflikt (false conflict). Zjistí-li zjevný střet mezi zájmy dvou států, jedná se o tzv. pravý konflikt (true conflict), a pokud je jedním ze zainteresovaných států stát fóra, tak soudce použije právo *lex fori*. V případě, že se jedná o rozpor mezi zájmy dvou cizích států, nebývá závěr jednoznačný. Někdy se doporučuje použít *lex fori*, a zároveň také pravidel, která vedou k lepšímu uspořádání vztahu a více odpovídají zájmům společnosti. Není-li žádný stát zainteresován, má se použít právo fóra; při tomto způsobu je zjevné zvýhodňování práva *lex fori*.⁹³

2.4.3 Přednostní používání tuzemského práva

Přístup, jenž by vůbec odmítal používat za určitých podmínek cizího práva, by byl neudržitelný.⁹⁴ V podstatě by to znamenalo popření mezinárodního práva soukromého jako takového. S tímto přístupem dovedeným do důsledku se naštěstí nesetkáváme, existují však

⁹⁰KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 91

⁹¹HRADILOVÁ, Veronika, SVOBODOVÁ, Klára. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Is.muni.cz [online]. [cit. 24. ledna 2018]. Dostupné na: <<https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/mps/web/pages/01.html>>.

⁹²KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 42

⁹³HRADILOVÁ, Veronika, SVOBODOVÁ, Klára. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Is.muni.cz [online]. [24. ledna 2018]. Dostupné na: <<https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/mps/web/pages/01.html>>.

⁹⁴KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 42

stanoviska, v kterých proniká přednostní používání *lex fori* a která vedou k zatlačování aplikace cizích právních řádů. Například ve Velké Británii, nebo v USA se v řízení cizího práva, na něž odkazuje kolizní norma, nepoužívá z úřední povinnosti, použije se ho jen jestliže to strana navrhne, ta pak musí obsah cizího práva, kterého se dovolává, před soudem prokázat.⁹⁵

Jako argumenty pro použití *lex fori* jsou často uváděny důvody ekonomické⁹⁶ a zároveň skutečnost, že soudci nemají takovou znalost cizího práva, jako svého vlastního, čímž by se ohrozila kvalita rozhodování.⁹⁷

2.5 Příímá metoda právní úpravy

Příímá metoda je vedle kolizní metody druhou ze základních metod úpravy soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem. Jelikož pro oblast manželského práva, potažmo rodinného práva není její použití vhodné, omezím se stejně tak, jako v předcházejících částech práce o jiných způsobech výběru rozhodného práva, pouze na její stručnou charakteristiku a porovnání s kolizní metodou.

Příímá metoda upravuje přímo svými normami práva a povinnosti účastníků právního vztahu. To znamená, že prostřednictvím přímých norem stanovuje práva a povinnosti účastníků právního poměru. Přímými normami rozumíme právní normy, které upravují výlučně soukromoprávní poměry s mezinárodním prvkem takovým způsobem, že samy obsahují hmotněprávní úpravu práv a povinností účastníků a k jejich použití dochází bezprostředně bez předchozí aplikace kolizních norem.⁹⁸ Na rozdíl od kolizní normy, která odkazuje na hmotněprávní úpravu, jež se má v daném případě použít, příímá norma je sama hmotněprávní, a proto se použije přímo. U právních poměrů, které jsou upraveny přímými normami, má použití přímé metody přednost před metodou kolizní.

Příímé normy vznikají nejčastěji ujednáním mezi zainteresovanými státy, tj. formou mezinárodní smlouvy. Zúčastněné státy mají mezinárodněprávní povinnost uvést sjednané normy do svých právních řádů. Proto jsou pak v těchto státech příímé normy aplikovány jako normy tuzemského práva.⁹⁹ Příímé normy se tak od standartních občanskoprávních norem odlišují v podstatě pouze mezinárodním prvkem.

⁹⁵KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 43

⁹⁶ Odmítá se používání cizích právních řádů ve věcech nepatrné hodnoty, protože by se náklady na takové řízení nevyplatily.

⁹⁷KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 43

⁹⁸KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 199

⁹⁹KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 200

V českém právním řádu lze přímé normy nalézt velice výjimečně. Příkladem takové normy byl v zákoně č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním ve znění zákona č. 158/1969 Sb. §20 odst. 2., podle kterého se k platnosti sňatku československého občana vyžadovalo zachování občanské formy.

3 Kolizní úprava manželství s mezinárodním prvkem

3.1 Prameny kolizní úpravy manželství s mezinárodním prvkem

Základním pramenem MPS v České republice je, jak již bylo řečeno, zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů (ZMPS). Tento zákon nahradil v rámci kompletní rekonstrukce soukromého práva zákon 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů ZMPS 1963, jež byl na našem území platný a účinný do 31.12.2013.

ZMPS 1963 byl rozdělen na dvě části; I. část – ustanovení kolizní a ustanovení o právním postavení cizinců, II. část – mezinárodní právo procesní. Kolizní úprava vztahů mezi manželi byla upravena v ustanoveních §19 až §22 (způsobilost uzavřít manželství, forma uzavření manželství, osobní a majetkové vztahy manželů, zrušení manželství), procesní úpravu manželství jsme pak našli v ustanovení §38.

Vzhledem k rekonstrukci soukromého práva bylo potřeba i vytvoření nového zákona o mezinárodním právu soukromém, což umožnilo do něj zkomponovat změny, které přinesla unifikace MPS ve světě i unifikace v rámci EU. Autorem ZMPS se stal univerzitní profesor Zdeněk Kučera, který do textu nové úpravy promítl nové trendy v oblasti MPS (např. preference hraničního určovatele státního občanství v kolizní úpravě rodinného a dědického práva).¹⁰⁰ V ZMPS jsou také upraveny otázky, které dřívější ZMPS 1963 výslovně neupravoval. Jedná se o úpravu kvalifikačního problému v §20 ZMPS, předběžných otázek v §22 ZMPS, nutně použitelných (imperativních) norem v §3 a §25 ZMPS či podpůrného použití jiného rozhodného práva než toho zákonem primárně určeného v §24 ZMPS.¹⁰¹ Mnohem podrobněji je upravena otázka zjišťování a používání zahraničního práva v §23 ZMPS. ZMPS je rozdělen na 9 částí – obecná ustanovení, obecná ustanovení mezinárodního práva procesního, obecná ustanovení mezinárodního práva soukromého, ustanovení pro jednotlivé druhy soukromoprávních poměrů, právní pomoc ve styku s cizinou, řízení o úpadku, rozhodčí řízení a uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů, přechodná a závěrečná ustanovení, účinnost. ZMPS tak nově sjednocuje ustanovení, která byla dříve např. v obchodním zákoníku, ve směnečném a šekovém zákoně či v zákoně o rozhodčím řízení. I když ZMPS již nemá ve svém názvu slovo „procesní“, z výše uvedeného členění je vidět, že ZMPS v sobě ukrývá, stejně jako původní ZMPS 1963, procesní

¹⁰⁰ DOBIÁŠ, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. s.15

¹⁰¹ BRÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. předmluva

úpravu. ZMPS však ustoupil z původního členění ZMPS, kdy normy kolizního práva a normy procesního práva byly upraveny ve 2 oddělených částech, místo toho je spojuje do jednotlivých věcných oblastí.¹⁰² Ustanovení týkající se manželství najdeme v části čtvrté, hlavě V., díle prvním, jmenovitě v §47 ZMPS - §52 ZMPS.

Mezi další prameny MPS jsou normy práva EU a mezinárodní smlouvy uvedené v kapitole 1.1. této práce. V následujících podkapitolách je budu zohledňovat v souvislosti s komparací předpisů ZMPS 1963 a ZMPS v konkrétních právních institutech manželství v MPS.

3.2 Způsobilost uzavřít manželství

Způsobilost osoby uzavřít manželství je v ZMPS upravena v §48 odst. 1 a v ZMPS 1963 byla upravena v § 19. ZMPS v tomto ohledu navázal na původní právní úpravu a obsah §48 odst. 1 je v podstatě totožný se svým předchůdcem.

Ustanovení v §48 odst. 1 ZMPS je *lex specialis* ve vztahu k §29 ZMPS, a tudíž má před tímto ustanovením přednost. Posoudí se podle ní věková hranice pro uzavření manželství, překážky manželství a s nimi související platnost manželství (tj. neexistence překážek manželství).¹⁰³ Způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti se řídí právním řádem státu, jehož je tato osoba občanem.¹⁰⁴ Hraničním určovatelem je tedy státní příslušnost snoubence v době uzavření manželství. V případě, že do manželství bude vstupovat občan České republiky a cizinec, způsobilost a splnění podmínek pro uzavření manželství musí být posuzovány u každého z nich odděleně podle relevantních právních rádu. Pro českého občana se tedy použije zákon ZMPS, respektive ustanovení NOZ.

Nedostatek podmínek, které vyžaduje právní řád státu osoby k tomu, aby tato osoba byla způsobilá uzavřít platné manželství, má za následek neplatnost manželství. Proto se i důvody neplatnosti manželství řídí právním řádem státu, jehož je osoba vstupující do manželství občanem.¹⁰⁵

Mohlo by se stát, že by české orgány odmítly uznat manželství uzavřené v zahraničí, ačkoliv by snoubenec, který není českým občanem, byl způsobilý uzavřít sňatek podle právního řádu státu, jehož je občanem, a to z důvodu výhrady veřejného pořádku, jež je uvedena v § 4 ZMPS (dříve uvedené v §36 ZMPS 1963). Podle této výhrady se ustanovení zahraničního

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 325

¹⁰⁴ §48 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁵ KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 329

právního řádu, jehož se má použít podle ZMPS, nelze použít, jestliže by se účinky tohoto použití zjevně přičily veřejnému pořádku.¹⁰⁶ Jako příklad bych uvedl situaci, kdy snoubenec (cizinec), pocházející ze země, kde je legální polygamie, a již uzavřel manželství s jinou ženou. I když by byl snoubenec (cizinec) podle právního řádu svého státu způsobilý k uzavření manželství, české orgány by zřejmě odmítly uznat jeho další manželství za platné právě z důvodu výhrady veřejného pořádku. Výhradu veřejného pořádku by české orgány nejspíše uplatnily i v případě, kdy by použitelné cizí právo umožňovalo uzavřít manželství osobám stejného pohlaví (např. švédské, nizozemské, či španělské).¹⁰⁷

Nastat by mohla i opačná situace, kdy by snoubenec (cizinec) nebyl podle právního řádu svého státu způsobilý k uzavření manželství, ale české soudy by odmítly použití takovéto cizí právní normy z důvodu výhrady veřejného pořádku. Příkladem by mohla být situace, kdy použitelné právo neuznává rozvody a neumožňuje rozvedeným osobám uzavřít nové manželství, případně vstoupit do manželství s osobou rozvedenou.¹⁰⁸ U tohoto příkladu bych také rád zmínil použitelnost Haagské úmluvy o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití ze dne 1. června 1970, která je závazná pro Českou republiku. V této úmluvě je v článku 11 uvedeno, že stát, který je povinen uznat rozvod na základě této Úmluvy, nemůže žádnému z manželů zakázat uzavření nového manželství z důvodů, že právo jiného státu tento rozvod neuznává.¹⁰⁹

Snoubenci vyplní před uzavřením manželství předepsaný tiskopis a předloží jej matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno.¹¹⁰ Vstupuje-li do manželství v České republice cizinec, musí příslušnému matričnímu úřadu vedle předepsaného tiskopisu uvedeného v §32 ZMat předložit i doklady uvedené v §35 ZMat, mezi něž mimo jiné patří i doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství, který nesmí být k datu uzavření manželství starší 6 měsíců.¹¹¹ Předložení potvrzení, stejně jako ostatních dokladů uvedených v §35 ZMat, může matriční úřad prominout, je-li jejich opatření spojeno s těžko překonatelnou

¹⁰⁶ V původním ustanovení byla uvedena definice veřejného pořádku, která je dnes uvedena v důvodové zprávě k ZMPS (srovnej § 36 ZMPS 1963 s důvodovou zprávou k ZMPS k §4)

¹⁰⁷ BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 252.

¹⁰⁸ PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 326

¹⁰⁹ čl. 11 Vyhlášky č. 131/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití.

¹¹⁰ §32 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů

¹¹¹ §35 odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů

překážkou (§664 odst. 2 NOZ).¹¹² Matriční úřad může toto prominutí aplikovat například za situace, kdy snoubenec (cizinec) žádá o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky nebo je azylantem nebo osobou požívající doplňkové ochrany. Dále je také možnost prominutí požadovaných dokladů za situace, kdy je domovské státy nevydávají.

Pokud snoubenec (cizinec) není občanem Evropské unie, nebo občanem jiného smluvního státu Dohody o Evropském hospodářském prostoru, nebo alespoň rodinným příslušníkem takového občana, musí vedle výše zmíněných dokladů a potvrzení, předložit příslušnému matričnímu úřadu potvrzení vydané Policií České republiky o oprávněnosti pobytu na území České republiky, jež nesmí být starší sedmi dnů.¹¹³ Účelem této podmínky je předejít legalizace jinak nelegálního pobytu cizince na území České republiky uzavřením manželství.¹¹⁴ Manželství může na našem území uzavřít cizinec i v rámci dovolené, dlouhodobější pobyt se nevyžaduje, hlavní podmínkou je, aby pobyt cizince na území České republiky byl legální.¹¹⁵

Kolizní normy pro uzavření manželství jsou součástí některých dvoustranných smluv o právní pomoci, z nichž je většina shodná s úpravou uvedenou v ZMPS. Odlišná pravidla, která je potřeba použít namísto §48 odst.1 ZMPS, obsahuje smlouva s bývalou Jugoslávií (čl.23 odst. 2)¹¹⁶, Bulharskem (čl. 32 odst. 2)¹¹⁷, Kubou (čl. 18 odst. 1)¹¹⁸, bývalým SSSR (čl. 24. odst. 1)¹¹⁹ a Vietnamem (čl. 18 odst. 1).¹²⁰ Právě uvedená ustanovení požadují odchylně od ZMPS, aby okolnosti vylučující uzavření manželství byly posouzeny podle práva státu, kde se manželství uzavírá, namísto práva státu, jehož je snoubenec občanem.¹²¹

¹¹²PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 326

¹¹³ §35 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁴PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 326

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶Vyhláška č. 207/1964 Sb., ministra zahraničních věcí o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Socialistickou federativní republikou Jugoslávií o úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných a trestních

¹¹⁷Vyhláška č. 3/1978 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Bulharskou lidovou republikou o právní pomoci a úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných a trestních

¹¹⁸ Vyhláška č. 80/1981 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Kubánskou republikou o vzájemné právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních

¹¹⁹Vyhláška č. 95/1983 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních

¹²⁰Vyhláška č. 98/1984 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních

¹²¹PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 326

3.3 Forma uzavření manželství

Formu uzavření manželství upravoval v zákoně ZMPS 1963 §20, v současné době je forma uzavření manželství upravena § 48 odst. 2 ZMPS. Tak jako u způsobilosti k uzavření manželství i zde ZMPS přejímá původní právní úpravu. Forma uzavření manželství se tak řídí právním řádem platným v místě, v němž se manželství uzavírá. Hraniční určovatel se v daném případě označuje jako *lex loci celebrationis*.¹²²

Pod rozsah kolizní normy patří formální (vnější) náležitosti uzavření manželství, zejména před kým a jakým způsobem má být prohlášení učiněno, zda se jedná o sňatek církevní, civilní, nebo zda byl sňatek uzavřen mimo státní území orgánu nebo instituce, která jej provádí.¹²³ Dle rozhodnutí NS Cpj 67/66 lze za součást ustanovení upravujících formu uzavření manželství považovat i přípustnost projevit vůli uzavřít manželství zástupcem a způsob, jak se tak může stát.¹²⁴ Vzhledem k tomu, že současná úprava tohoto problému je totožná jako v ZMPS 1963, můžeme proto použít i původní judikaturu.

Jak bylo zmíněno v předchozích kapitolách, v České republice je možné uzavřít manželství buď formou občanskou, nebo formou církevní. Většina cizích právních řádů však odlišně stanoví jako obligatorní formu občanský sňatek (například Německo).¹²⁵ Odlišně upravené mohou být samozřejmě další náležitosti prohlášení o uzavření manželství (například počet svědků, jakým způsobem má být učiněno prohlášení). Účelem toho, že se forma uzavření manželství řídí právním řádem platným v místě uzavření manželství, je snaha předejít takzvaným kulhajícím manželstvím (*matrimonium claudicans*). Kulhající manželství je takové manželství, které je formálně platně uzavřené podle zahraničního práva, ale formálně vadné podle práva tuzemského.¹²⁶ Pokud tedy český občan uzavře v zahraničí manželství formou, která odporuje českému právu, ale zároveň je v souladu s právem místa uzavření sňatku, nic nebude bránit tomu, aby takové manželství bylo uznáno i v České republice. Příkladem by mohl být rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 16.11. 2006, č. j. 16 C 261/2004 – 94. Český státní občan uzavřel sňatek s občankou Nigérie na Nigérijském území podle zvykového práva. Následně podal

¹²²PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 327

¹²³BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 252.

¹²⁴PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 329

¹²⁵PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 327

¹²⁶DOBIÁŠ, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. s.188

žalobu k českému soudu s určením, že „manželství neexistuje“. Obvodní soud žalobu zamítl s odůvodněním, že forma uzavření manželství se v tomto případě dle ZMPS 1963 (jehož úpravu formy uzavření manželství převzal následně i dnešní ZMPS) řídí nigerijským právem. Podle soudu bylo manželství uzavřeno v souladu se zvykovým právem a způsob uzavření manželství nebyl v rozporu s veřejným pořádkem České republiky a manželství je tudíž uzavřeno platně.¹²⁷ Toto rozhodnutí bylo poté potvrzeno Městským soudem v Praze, jako soudem odvolacím, který se rozsudkem ze dne 24. 5. 2007, č. j. 64 Co 73/2007 – 118 ztotožnil s právním posouzením Obvodního soudu pro Prahu 4 a nakonec tato rozhodnutí potvrdil i Nejvyšší soud usnesením ze dne 16. 1. 2008 č. j. 30 Cdo 5368/2007.

Dále by se také mohla stát opačná situace, kdy by občan cizího státu uzavíral manželství na území České republiky formou církevního sňatku a právo jeho domovského státu by obdobnou kolizní normu neznalo, a i formální požadavky by se řídily právem státního občanství snoubence, které by požadovalo obligatorně občanský sňatek, nebo kdyby formu občanského sňatku vyžadovalo i pro manželství uzavřená v cizině. V takovém případě by nešel vznik kulhajícího manželství vyloučit.¹²⁸

Dvoustranné smlouvy o právní pomoci v zásadě obsahují shodnou úpravu jako ZMPS v §48 odst. 2.¹²⁹ Některé z nich však vyžadují obligatorní občanský sňatek (například smlouva s Kubou¹³⁰).

K formě uzavření manželství se také vztahují takzvané konzulární sňatky. Těmi se rozumí manželství uzavřené před zastupitelským úřadem jednoho státu na území jiného státu.¹³¹ Dle §668 NOZ může státní občan České republiky mimo území republiky uzavřít manželství také před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky. I toto ustanovení navázalo na předchozí právní úpravu v ZOR, jako *novum* nahrazuje dikci zákona o rodině „před zastupitelským úřadem“¹³² slovy „před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky“. Jako další novinka je v ZMPS ustanovení §48 odst. 3., které v zájmu odstranění možných výkladových potíží stanoví, že při uzavření manželství na zastupitelském úřadu České

¹²⁷Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 16. 11. 2006, č. j. 16 C 261/2004 - 94

¹²⁸PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 327

¹²⁹ Tamtéž

¹³⁰ Čl. 18 odst. 4, vyhlášky č. 80/1981 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Kubánskou republikou o vzájemné právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních

¹³¹PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 328

¹³² Srovnej §5 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

republiky v cizině se použije pro formu uzavření český právní řád.¹³³ Podobné ustanovení se v ZMPS 1963 nenacházelo. Pravomoc uzavírat manželství zastupitelským úřadům je upravena v čl. 5 písm. f) Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích, a to za předpokladu, že to není v rozporu se zákony a předpisy přijímacího státu¹³⁴. Možnost uzavírání sňatků před konzulárními úřady upravují dvojstranné smlouvy o konzulárních stycích (například čl. 20 Konzulární úmluvy mezi Československou socialistickou republikou a Korejskou lidově demokratickou republikou¹³⁵, nebo čl. 11 Konzulární úmluvy mezi Československou socialistickou republikou a Čínskou lidovou republikou).¹³⁶

U konzulárních sňatků nejčastěji přicházejí v úvahu tyto situace:

- a) manželství uzavřené dvěma českými občany před českým zastupitelským úřadem v cizině,
- b) manželství uzavřené českým občanem a cizincem před českým zastupitelským úřadem v cizině,
- c) manželství uzavřené dvěma cizinci před cizím zastupitelským úřadem v České republice,
- d) manželství uzavřené cizincem a českým občanem před cizím zastupitelským úřadem v České republice.¹³⁷

Na první dvě situace se aplikuje zmíněné ustanovení §48. odst. 3 ZMPS a použije se tedy český právní řád. Manželství uzavřená českým občanem v zahraničí se zapisují do zvláštní matriky, kterou vede Úřad městské části Brno-střed.¹³⁸ V případě ad b) bude také záležet na právu přijímacího státu, zvláště v situaci, kdy druhý snoubenec bude jeho občanem.¹³⁹ Případ ad c) není českým právem nijak omezen, záležet tedy bude na právu vysílajícího státu a případně na mezinárodních smlouvách.¹⁴⁰

Případ ad c) se váže k další novince v českém mezinárodním právu soukromém a sice k §48 odst. 4 ZMPS, který výslovně takovýto případ zakazuje. Podle tohoto ustanovení nemůže český občan uzavřít manželství na zastupitelském úřadu cizího státu na území České republiky. Takovéto ustanovení v dřívějším ZMPS 1963 chybělo a vzhledem k tomu, že odborná veřejnost

¹³³Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

¹³⁴článek 5 písm f) vyhlášky č. 32/1969 Sb., ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích

¹³⁵Vyhláška č. 96/1989 Sb., ministra zahraničních věcí o Konzulární úmluvě mezi Československou socialistickou republikou a Korejskou lidově demokratickou republikou

¹³⁶DOBIÁŠ, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. s.189

¹³⁷PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 328

¹³⁸§3 odst. 5 zákona č. 301/2000 Sb., zákon o matrikách, jménu a příjmení ve znění pozdějších předpisů

¹³⁹PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 328

¹⁴⁰Tamtéž

neměla na danou problematiku jednotný názor, se tak jedná o vítanou změnu. Cizí zastupitelské úřady jsou na základě čl. 5 písmene f) Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích povinny tento zákaz respektovat. Pokud by se tak nestalo, nebylo by možné takto vzniklé manželství v České republice uznat a mohlo by se jednat o další případ tzv. kulhajícího manželství.¹⁴¹ Nic však nebrání tomu, aby cizí státní občané uzavřeli sňatek na cizím konzulárním úřadě v České republice, podmínkou je, že forma se bude řídit českým právem.

Přesto že to český právní řád explicitně neuvádí, mohou čeští občané uzavírat manželství v cizině nejen před českými zastupitelskými úřady, ale také před příslušnými úřady cizího státu, nebo před zastupitelskými úřady třetího státu.¹⁴²

V případě, že se snoubenec, popřípadě oba snoubenci nacházejí v přímém ohrožení života, umožňuje ustanovení §667 NOZ, aby sňatečný obřad provedl velitel námořního plavidla plujícího pod vlajkou České republiky nebo velitel letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice a je-li alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky, rovněž velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí. V tomto ohledu se jedná o další změnu oproti minulé úpravě, jelikož tento zvláštní způsob uzavírání manželství v cizině byl původně upraven v §7 odst. 2 ZOR, kdy podmínka, aby alespoň jeden ze snoubenců byl státním občanem České republiky, byla požadována nejen u velitele vojenské jednotky, ale i u velitele námořního plavidla a velitele letadla. Tuto změnu osobně považuji taktéž za přínosnou a řekl bych i praktickou. Pravděpodobnost, že na palubě českého plavidla či letadla se budou nacházet dva cizinci, kteří by v ohrožení života mohli mít zájem na využití této možnosti, je v dnešním globalizovaném světě stále větší. Uznání takového svazku dvou cizinců v jejich domovských státech však bude dále záležet na právu těchto států.¹⁴³

3.4 Osobní a majetkové poměry manželů

Původní ZMPS 1963 upravoval osobní a majetkové poměry mezi manželi v jedné kolizní normě, kde se na oba poměry aplikoval stejný hraniční určovatel a sice právo státu, jehož jsou

¹⁴¹ Tamtéž

¹⁴² srovnej s NS R 26/1987: „Československý občan může v cizině uzavřít manželství jednak před československým orgánem k tomu zmocněným...nebo před státním orgánem zmocněným k tomu právním řádem země, kde se manželství uzavírá. Jestliže by tedy např. uzavřel československý státní občan manželství v cizině na území jednoho státu před zastupitelským úřadem dalšího cizího státu, pak by šlo o platně uzavřený sňatek jen v tom případě, když by právní řád státu, na jehož území byl sňatek uzavřen, obsahoval pozitivní právní úpravu, jež by umožňovala uzavírání manželství mezi cizími státními příslušníky před zmocněným orgánem jiného cizího státu.

¹⁴³ PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 329

oba manželé občany. Pokud se jednalo o manžele, z nichž měl každý jiné občanství, řídily se tyto poměry právem českým. V současném ZMPS jsou tyto instituty upraveny zvlášť. Oproti původní úpravě je v současné době vlastní kolizní normou upravena i vyživovací povinnost mezi manželi. V následujících podkapitolách se budu věnovat každému z těchto institutů zvlášť.

3.4.1 Osobní poměry manželů

§48 odst. 1 ZMPS uvádí: „Osobní poměry manželů se řídí právním řádem státu, jehož jsou oba občany. Jsou-li občany různých států, řídí se tyto poměry právním řádem státu, v němž mají oba manželé obvyklý pobyt, jinak českým právním řádem.“

Za osobní poměry manželů lze pro účely vymezení rozsahu působnosti kolizní normy v §48 odst. 1 ZMPS považovat všechna vzájemná práva a povinnosti mimo poměrů majetkových a vzájemné vyživovací povinnosti, jelikož tyto instituty jsou upraveny zvlášť.¹⁴⁴ Jedná se zejména o povinnost vzájemné úcty, věrnosti, povinnost spolu žít, povinnost vzájemné pomoci, vzájemné zastupování v běžných záležitostech a také otázka příjmení manželů.¹⁴⁵ Některé právní řády sem zařazují i otázku souhlasu manžela k některým právním jednáním manželky, zákaz některých právních jednání manželky (například převzetí ručení za manžela), zákaz některých právních jednání mezi manželi apod.¹⁴⁶ Pro tyto rozdíly zahraničních právních úprav je zapotřebí zkoumat, zdali použití těchto norem nebude odporovat tuzemskému veřejnému pořádku.¹⁴⁷

Původní ZMPS 1963 měl pro osobní poměry mezi manželi stanoven jako hraniční určovatel společné státní občanství, pokud měli manželé občanství různé, použil se český právní řád. V současném zákonu nám přibyl jako hraniční určovatel tzv. společný „obvyklý pobyt“ manželů.

Výkladu pojmu „obvyklý pobyt“ se věnuje Důvodová zpráva k ZMPS, která ohledně výkladu odkazuje na judikaturu Evropského soudního dvora a sice na judikát Di Paolo¹⁴⁸ a na judikát Knoch¹⁴⁹. V komentářové literatuře můžeme narazit i na novější rozhodnutí Evropského soudního dvora, například na judikát Mercredi¹⁵⁰ Obvyklý pobyt lze tak podle Soudního dvora

¹⁴⁴PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 331

¹⁴⁵KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 330

¹⁴⁶Tamtéž.

¹⁴⁷Tamtéž, srovnej §4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁸Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. února 1977. Silvana di Paolo proti Office national de l'emploi., C-76/76 - Di Paolo.

¹⁴⁹Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 8. července 1992. Doris Knoch proti Bundesanstalt für Arbeit. C-102/91.

¹⁵⁰Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 22. prosince 2010. Barbara Mercredi proti Richard Chaffe. C-497/10 PPU.

považovat za místo, které je stálým nebo obvyklým centrem zájmu dané osoby.¹⁵¹ V českém právním prostředí se ve stejném významu používá také pojmu obvyklé bydliště. Tato pojmová dvoukolejnost vznikla nejednotným předkladem anglického *habitual residence* do češtiny, obsahově jsou však tyto pojmy totožné.¹⁵² Dále se hodí uvést, že obvyklým pobytem se nerozumí místo obvyklého pobytu tak, jak je definováno v zákoně č.89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů.¹⁵³

Hraniční určovatelé jsou v kolizní normě pro osobní poměry manželů stanoveny kaskádově (hierarchicky).¹⁵⁴ To znamená, že každý další hraniční určovatel lze uplatnit až v situaci, neuplatnil-li se hraniční určovatel předcházející. Pokud bychom tedy měli manžele, kteří mají stejné, například francouzské občanství, jejich osobní poměry by se řídily francouzským právem. Pokud by však jeden z manželů měl občanství jiné, například německé, pak teprve by se mohl použít hraniční určovatel společného obvyklého pobytu manželů. Pokud by spolu žili v Německu, podle společného obvyklého pobytu by se použilo právo německé, ale pokud by spolu žili v jiném státě, použilo by se právo tohoto státu. České právo by se aplikovalo až jako poslední, a to v situaci, kdyby oba z manželů neměli ani stejné občanství, ani stejné místo obvyklého pobytu, nebo by místo obvyklého pobytu nešlo určit.

Vzhledem k tomu, že se obvyklý pobyt (i občanství manželů) v průběhu trvání manželství může měnit, čímž může dojít k tzv. mobilnímu konfliktu, vyhodnocuje se proto příslušný hraniční určovatel až v okamžiku, kdy došlo k posuzované právně významné skutečnosti.¹⁵⁵

3.4.2 Majetkové poměry manželů

Majetkovými poměry manželů se rozumí právní režim majetkového společenství mezi manželi.¹⁵⁶ Jak je uvedeno v první kapitole této práce, české právo takového majetkové společenství označuje jako společné jmění manželů, které může mít buď zákonnou formu, smlouvenou formu, nebo formu založenou soudním rozhodnutím.

Ustanovení §21 ZMPS 1963 stanovovalo jak obecnou kolizní normu pro majetkové poměry mezi manželi, tak i kolizní normu pro případ, kdy manželé svůj majetkový režim upravili

¹⁵¹BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 179.

¹⁵²PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 222

¹⁵³Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

¹⁵⁴BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 256

¹⁵⁵Tamtéž

¹⁵⁶PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 337

smluvně. Dnešní ZMPS danou problematiku upravuje podobným způsobem, ale přece jen s podstatnými rozdíly a novinkami.

Obecná kolizní norma pro majetkové poměry mezi manželi je v ZMPS uvedena v §48 odst. 3. Hraniční určovatelé jsou stejně jako u osobních poměrů mezi manželi stanoveny kaskádově. Oproti osobním poměrům manželů se však nejdříve použije jako hraniční určovatel obvyklý pobyt, není-li to možné, použije se jako hraniční určovatel společné občanství manželů, není-li ani toto možné, použije se *lex fori*, tedy české právo. Tento způsob úpravy má zajisté své opodstatnění, jelikož právní úprava majetkových poměrů manželů, na rozdíl od osobních poměrů manželů, dopadá i na třetí osoby, a je tedy vhodné, aby byla co nejužěji spojena s místem, kde manželé žijí a kde lze očekávat, že se bude odehrávat většina majetkových transakcí.¹⁵⁷

Smluvená úprava manželského majetkového práva byla v ZMPS 1963 upravena v ustanovení §21 odst. 2. Podle tohoto ustanovení se smluvená úprava majetkového práva posuzovala podle právního řádu, který byl pro majetkové vztahy manželů rozhodný v době, kdy k úpravě došlo. V ZMPS je smluvená úprava manželského práva upravena v §48 odst. 4. Taktéž, jako za minulé právní úpravy kolizní norma stabilizuje hraniční určovatele k okamžiku uzavření smlouvy.¹⁵⁸ Do rozsahu této kolizní normy spadají nejen smlouvy uzavřené za trvání manželství, ale taktéž i smlouvy předmanželské.¹⁵⁹

Zásadní novinkou oproti minulé právní úpravě v ZMPS 1963 je volba práva pro majetkový režim manželů, pokud si manželé svůj majetkový režim smluvně upravili. Jedná se o omezenou volbu, přičemž tato volba je omezena na výběr mezi právními řády, které mají k poměrům manželů významnější vztah.¹⁶⁰ Jedná se právní řád státu, jehož je jeden z manželů občanem, nebo v němž má jeden z manželů obvyklý pobyt, nebo o právní řád státu, v němž je nemovitá věc, pokud jde o tuto nemovitou věc. Připouští se i volba českého právního řádu.¹⁶¹ Volba práva je omezena nejen materiálně, ale i formálně. O dohodě musí být pořízen notářský zápis nebo obdobná listina, jestliže se dohoda uzavírá v cizině.¹⁶² Na rozdíl od základní kolizní normy v případě volby práva zákon výslovně nestanovuje žádný časový okamžik, od něhož se

¹⁵⁷PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 338

¹⁵⁸BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 256

¹⁵⁹PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 339

¹⁶⁰Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém, č. 91/2012 Dz

¹⁶¹§48 odst. 4. zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶² Tamtéž, srovnej taktéž §716 odst. 2. zákona č.89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zvolené právo použije, z jazykové výkladu je však možné dovodit, že zvolené právo se bude moci použít až na právní poměry vzniklé po provedené volbě, nikoliv zpětně.¹⁶³

V souvislosti se současným trendem sjednocování právních řádů členských států EU, pokud jde o úpravu pravomoci, příslušnosti, určení rozhodného práva, uznávání a výkonu rozhodnutí, přijala Rada EU očekávané nařízení Rady (EU) č.2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v oblasti manželství.¹⁶⁴NMPM, k němuž se připojila i Česká republika, se použije ode dne 29. ledna 2019, s výjimkou článků 63 a 64, jež se použijí ode dne 29. dubna 2018, a článků 65, 66 a 67, jež se použijí ode dne 29. července 2016. Pro ty členské státy, které se účastní posílené spolupráce na základě rozhodnutí přijatého v souladu s čl. 331 odst. 1 druhým nebo třetím pododstavcem Smlouvy o fungování EU, se toto nařízení použije ode dne uvedeného v daném rozhodnutí. NMPM je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné v zúčastněných členských státech EU.¹⁶⁵ Posílené spolupráce v rámci NMPM se účastní 14 států.¹⁶⁶Do doby, než NMPM vstoupí v platnost, se však na úpravu majetkových poměrů manželství s mezinárodním prvkem bude i nadále aplikovat ZMPS.¹⁶⁷

3.4.3 Vyživovací poměry mezi manželi

Podle §48 odst. 2. ZMPS se vyživovací povinnost mezi manželi řídí právním řádem určeným podle mezinárodní smlouvy, jejíž použití stanoví přímo použitelný předpis Evropské unie. Důvodová zpráva k ZMPS k tomu uvádí, že rozhodné právo se určuje podle Haagského protokolu ze dne 23. 11. 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti¹⁶⁸, kterým je Česká republika vázána a jehož použití stanoví nařízení Rady ES č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném

¹⁶³BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 259-260

¹⁶⁴SZWARCOVÁ, Martina. Nová úprava manželského majetkového práva s mezinárodním prvkem – Nařízení Rady (EU) 2016/1103 [online]. *Epravo.cz*, 2. 11. 2017 [cit. 22. února 2018] Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/nova-uprava-manzelskeho-majetkoveho-prava-s-mezinarodnim-prvkem-narizeni-rady-eu-20161103-106592.html>>.

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Jedná se o: Belgické království, Bulharskou republiku, Spolkovou republiku Německo, Španělské království, Francouzskou republiku, Italskou republiku, Lotyšskou republiku, Lucemburské velkovévodství, Maďarskou republiku, Maltu, Rakouskou republiku, Portugalskou republiku, Rumunsko a Slovinskou republiku.

¹⁶⁷SZWARCOVÁ, Martina. Nová úprava manželského majetkového práva s mezinárodním prvkem – Nařízení Rady (EU) 2016/1103 [online]. *Epravo.cz*, 2. 11. 2017 [cit. 22. února 2018] Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/nova-uprava-manzelskeho-majetkoveho-prava-s-mezinarodnim-prvkem-narizeni-rady-eu-20161103-106592.html>>.

¹⁶⁸Rozhodnutí Rady (ES) č. 2009/941 ze dne 30. listopadu 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím, 32009D0941

právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností ve svém článku 15.¹⁶⁹

Haagský protokol je mnohostrannou mezinárodní smlouvu sjednanou v rámci Haagské konference mezinárodního práva soukromého.¹⁷⁰ Protokol se uplatní ve všech členských státech EU mimo Dánska a Spojeného království.¹⁷¹ Haagský protokol nerozlišuje mezi manželským výživným za trvání manželství a výživným pro rozvedeného manžela, normy tohoto protokolu jsou tak použitelné na oba tyto instituty.¹⁷²

Obecná kolizní norma pro vyživovací poměry mezi manželi se nachází v článku 3 Haagského protokolu. Hraničním určovatelem je místo obvyklého pobytu oprávněného, nestanoví-li tento protokol jinak.¹⁷³ Hlavním argumentem, aby tomu tak bylo, je že tento hraniční určovatel umožňuje určit existenci a výši vyživovací povinnosti s ohledem na právní a faktické podmínky sociálního prostředí v zemi, kde oprávněný žije a provozuje většinu činností. Zároveň to zajišťuje rovné zacházení mezi oprávněnými, kteří žijí ve stejné zemi, bez ohledu na jejich státní příslušnost.¹⁷⁴ Odstavec 2. výše uvedeného článku dále stanovuje, že v případě změny místa obvyklého pobytu oprávněného se použije právo státu, v němž má oprávněný nové místo obvyklého pobytu, a to od okamžiku takové změny. Ke změně rozhodného práva dochází v okamžiku, kdy se změní místo obvyklého pobytu, ale pouze do budoucna (*ex nunc*). Nároky oprávněného vztahující se k období před touto změnou se tedy i nadále řídí právem předchozího místa obvyklého pobytu.¹⁷⁵

V článku 5 je upraveno zvláštní pravidlo pro hraničního určovatele týkající se vyživovacích povinností mezi manželi a bývalými manželi. V případě vyživovací povinnosti mezi manželi, bývalými manželi nebo stranami manželství, které bylo prohlášeno za neplatné, se obecná kolizní norma založená na obvyklém pobytu oprávněného nepoužije, pokud jedna ze stran vznesla námitky, a pokud právo jiného státu, zejména státu jejich posledního společného

¹⁶⁹Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností, 32009R0004

¹⁷⁰PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 333

¹⁷¹ Tamtéž

¹⁷² Tamtéž

¹⁷³ Srovnej články 4-8. Rozhodnutí Rady (ES) č. 2009/941 ze dne 30. listopadu 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím, 32009D0941

¹⁷⁴BONOMI, Andrea. *Protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Důvodová zpráva*. [online]. [cit. 22. února 2018] Dostupné na <<https://assets.hcch.net/docs/347381af-5af2-4158-a529-4775da34a9b4.pdf>>.

¹⁷⁵ Tamtéž

místa obvyklého pobytu, je k manželství v užším vztahu. V takovém případě se použije právo tohoto jiného státu.¹⁷⁶ Důvod tohoto ustanovení bych vysvětlil na příkladu. Manželé, jež jsou občany státu, jehož právo v zásadě neupravuje výživné po rozvodu. Tito manželé celý svůj manželský život prožili v tomto státě, následně se rozvedli a jeden z nich se přestěhoval na území jiného státu, v němž je právo ohledně výživného mezi manželi štedřejší, a následně by vznesl nárok na výživné na základě práva státu v němž má nově obvyklý pobyt. Podle článku 3 by měl být nárok uznán, ale za uvedených okolností by se použití práva státu nového obvyklého pobytu, na jehož území manželé společně nikdy nežili, jevílo jako značně nespravedlivé vůči druhému z manželů a v rozporu s případným oprávněným očekáváním manželů v době trvání jejich manželství.¹⁷⁷

Haagský protokol také umožňuje manželům provést volbu práva ohledně výživného a sice buď v obecné rovině (čl.8) nebo pouze pro dané konkrétní řízení (čl. 7).

Článek 7 upravuje určení rozhodného práva pro konkrétní řízení. Manželé si podle něj mohou dohodou určit pouze pro dané konkrétní řízení, použití práva státu, na jehož území se dané řízení koná, a to bez ohledu na úpravu článků 3 až 6. Určení se provede před zahájením řízení dohodou podepsanou oběma stranami, a to buď v písemné formě, nebo zaznamenanou na jakémkoliv nosiči informací tak, aby informace v něm obsažené byly dostupné a dále využitelné.

Podle článku 8 mohou manželé dohodou kdykoliv určit rozhodné právo pro vyživovací povinnost. V odstavci 1 tohoto článku je uveden taxativní výčet právních řádů, které mohou být manželi zvoleny. Jedná se o:

- a) právo státu, jehož státní příslušnost má některá ze stran v okamžiku určení,
- b) právo státu, v němž má některá ze stran místo obvyklého pobytu v okamžiku určení,
- c) právo určené stranami jako rozhodné právo pro jejich majetkové poměry, nebo právo, které se ve skutečnosti pro jejich majetkové poměry použije,
- d) právo určené stranami jako rozhodné právo pro jejich rozvod nebo rozluky nebo právo, které se ve skutečnosti pro jejich rozvod nebo rozluky použije.

Haagský protokol se snaží umožnit stranám, aby výživné podřídily stejnému právu, které si zvolí nebo které již bylo jako rozhodné určeno pro majetkové poměry nebo rozvod manželství,

¹⁷⁶BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 260

¹⁷⁷BONOMI, Andrea. *Protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Důvodová zpráva*. [online]. [cit. 22. února 2018] Dostupné na <<https://assets.hcch.net/docs/347381af-5af2-4158-a529-4775da34a9b4.pdf>>.

jelikož s oběma instituty výživné úzce souvisí a může být výhodné, aby byly posouzeny podle stejného práva.¹⁷⁸

Stejně jako u volby práva pro konkrétní řízení v článku 7 i v tomto případě musí být dohoda podepsána oběma stranami, a to buď v písemné formě nebo zaznamenána na jakémkoliv nosiči informací tak, aby v něm obsažené informace byly dostupné a dále využitelné.¹⁷⁹

Z článku 8 odst.3 vyplývá, že volbu práva podle článku 8. odst. 1 nelze použít na vyživovací povinnost k osobě mladší 18 let nebo k dospělému, který z důvodu zhoršení nebo nedostatečnosti svých osobních schopností není schopen hájit své zájmy. Jedná se o definici převzatou z Úmluvy o mezinárodní ochraně dospělých osob, sdělení č. 68/2012 Sb. m. s., respektive jedná se zejména o osoby omezené ve svéprávnosti.¹⁸⁰

Ještě bych zde uvedl případy, kdy účinky rozhodného práva, ať už platně zvoleného mohou být omezeny. Podle článku 8 odst. 4 se otázka, zda se oprávněný může vzdát svého práva na výživné, určí podle práva státu, v němž má oprávněný místo obvyklého pobytu v okamžiku určení, a to bez ohledu na právo určené podle článku 8 odst. 1. Záměrem tohoto ustanovení je přirozeně zabránit tomu, aby byl oprávněný v důsledku volby obzvláště liberálního práva s nedostatečnou mírou ochrany donucen vzdát se výživného, na něž by měl nárok podle rozhodného práva v případě, že by možnost volby neexistovala.¹⁸¹ Druhým případem, který je upraven v článku 8 odst. 5, je možné vyloučit použití zvoleného práva jako celku, a to v situaci, kdy by účinky tohoto práva byly pro některou ze stran zjevně nespravedlivé nebo nepřiměřené za předpokladu, že strany nebyly před volbou práva dostatečně informovány o následcích volby práva a že si nebyly těchto následků plně vědomy.¹⁸² Jedná se o únikové pravidlo, jehož použití je čistě na uvážení soudu.¹⁸³

¹⁷⁸PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 334

¹⁷⁹ Článek 8 odst. 2 Rozhodnutí Rady (ES) č. 2009/941 ze dne 30. listopadu 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím, 32009D0941

¹⁸⁰PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 335

¹⁸¹BONOMI, Andrea. *Protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Důvodová zpráva*. [online]. [cit. 22. února 2018] Dostupné na <<https://assets.hcch.net/docs/347381af-5af2-4158-a529-4775da34a9b4.pdf>>.

¹⁸²PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 336

¹⁸³ Tamtéž

3.5 Kolizní norma pro rozvod manželství

Stejně jako v předchozích případech, i u rozvodu byl v ZMPS 1963 v §22 odst.1 ZMPS 1963 hraniční určovatel společná státní příslušnost manželů v době zahájení řízení. Pokud byli manželé občany různých států, řídil se rozvod českým právním řádem.

Současná kolizní norma v ZMPS má daleko logičtější hraniční určovatel. Podle §50 ZMPS se rozvod manželství řídí právním řádem státu, kterým se řídí osobní poměry manželů v době zahájení řízení. To znamená, že pro určení rozhodného práva se použijí pravidla, která jsem již popsal výše v podkapitole 3.4.1 Osobní poměry manželů. Rozvodem manželů jsou v první řadě dotčeny právě osobní poměry manželů, z toho důvodu je odkaz kolizní normy na rozhodné právo pro tyto poměry v celku logickým krokem.¹⁸⁴ Tím, že se rozhodné právo určí k okamžiku zahájení řízení, se stabilizuje hraniční určovatel a zamezuje se vzniku mobilního konfliktu.¹⁸⁵

Ustanovení §22 odst. 2 ZMPS 1963 umožňovalo ve výjimečných případech použití českého právního řádu, místo právního řádu určeného na základě kolizní normy. Jednalo se o případ, kdy předmětný právní řád neumožňoval zrušení manželství rozvodem, nebo ho umožňoval za mimořádně tíživých okolností. K tomu musela být kumulativně splněna podmínka, aby manželé, nebo aby alespoň jeden z nich žil v České republice po delší dobu.¹⁸⁶ Na toto ustanovení navázal ZMPS ve svém ustanovení §50 odst. 2. Pokud právní řád, na který odkazuje kolizní norma, neumožňuje zrušení manželství rozvodem, nebo ho umožňuje za mimořádně tíživých okolností, použije se přednostně český právní řád, jestliže alespoň jeden z manželů je státním občanem České republiky nebo alespoň jeden z manželů má na území České republiky obvyklý pobyt. Tímto byly odstraněny nejasnosti ohledně výkladu původního ustanovení.¹⁸⁷ Za mimořádně tíživé okolnosti umožnění rozvodu lze považovat taková ustanovení, která by například připouštěla rozvod pouze se souhlasem muže nebo by rozvod podmiňovala nejdříve rozlukou či dlouholetým odloučením.¹⁸⁸

¹⁸⁴PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 341

¹⁸⁵DOBIÁŠ, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. s.195

¹⁸⁶ K pojmu žít v České republice „po delší dobu“ srovnej zprávu Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 8. 1987, sp. zn. Cpjf 27/86: Jde tu o takovou dobu, která se svým trváním blíží úmyslu zdržovat se v určitém místě trvaleji a nikoliv jen krátce, přechodně. Pobyt tohoto druhu by tedy neměl trvat kratší dobu než jeden rok.

¹⁸⁷DOBIÁŠ, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. s.195

¹⁸⁸KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 332

V kolizní úpravě smluv o právní pomoci bývá zpravidla hraničním určovatelem ohledně rozvodu společná státní příslušnost manželů, pokud mají manželé rozdílné občanství, použije se *lex fori*.

Na poli EU byli kolizní normy pro rozvod a rozluku unifikovány v nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (tzv. Řím III). Těto posílené spolupráce se však Česká republika neúčastní.

3.6 Kolizní norma pro prohlášení manželství za neplatné a pro určení, zda tu manželství je či není

Podle ustanovení §22 odst. 3 ZMPS 1963 se při prohlášení manželství za neplatné nebo zjištění, zda tu manželství je či není, použila ustanovení §22 odst. 1 a §22 odst. 2 ZMPS 1963, jejichž účinky jsou popsány výše. V soudním řízení o prohlášení manželství za neplatné nebo při určení, zda tu manželství je či není se posuzuje způsobilost uzavřít manželství a forma jeho uzavření.¹⁸⁹

Vzhledem k tomu, že podle §20 ZMPS 1963 se forma uzavření manželství řídila právem místa, kde se manželství uzavíralo, nedávalo ustanovení §22 odst. 3 ZMPS smysl. Za takovéto úpravy se mohlo například stát, že by snoubenci, občané státu A, uzavřeli sňatek na území státu B ve formě podle práva tohoto státu B, která by zároveň byla v rozporu s právem státu A. Kdyby případně probíhalo řízení o prohlášení manželství za neplatné nebo řízení o určení, zda tu manželství je či není, soud by na základě takovéto úpravy musel posuzovat formu podle práva státu A. Musím konstatovat, že taková úprava vyloženě podporovala vznik tzv. kulhajících manželství, což jak jsem popisoval v předchozích částech této práce, není v rámci mezinárodního práva soukromého rozhodně žádoucí jev.

ZMPS dnes tuto problematiku upravuje v ustanovení §50 odst. 3 ZMPS. Pro případ prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je či není, se nyní vychází z kolizní normy pro způsobilost a platnost manželství a kolizní normy pro formu uzavření manželství, přičemž se hraniční určovatelé časově stabilizují k okamžiku uzavření manželství, za čímž je snaha předejít již zmíněným mobilním konfliktům.¹⁹⁰

¹⁸⁹DOBIÁŠ, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. s.195

¹⁹⁰PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 343

Smlouvy o právní pomoci, pokud tuto otázku upravují, vycházejí v zásadě ze stejného řešení jako současný ZMPS.¹⁹¹

¹⁹¹KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 332

Závěr

Jestliže cílem této práce bylo vymezit problematiku vztahů mezi manželi v rámci mezinárodního práva soukromého s ohledem na změny, které se se v tomto odvětví práva udály na základě rekodifikace a zároveň s ohledem na mezinárodní smlouvy a předpisy Evropské Unie, musím konstatovat, že změny, dopadající na danou problematiku rozhodně nejsou zanedbatelné. Troufnu si říci, že ačkoliv ani dnes není právní úprava v ZMPS dokonalá, oproti původnímu ZMPS 1963 je v ní mnoho změn, které jsou pro českého občana přínosem. Zároveň musím konstatovat, že mnoho změn proběhlo z důvodu členství ČR v EU a český právní řád musel reflektovat unijní právo i do své vnitrostátní právní úpravy. Tuto skutečnost hodnotím ve skrze pozitivně, stejně jako hodnotím pozitivně naše členství v EU.

Již v první kapitole, kde se z důvodu komplexnějšího seznámení s tématem zabývám právní úpravou manželství v českém právním řádu, lze vyčíst, že zákonodárce akcentoval společenský vývoj. Příkladem může být, že v NOZ je nově jako hlavní účel manželství založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. V předchozí právní úpravě bylo za hlavní účel manželství považováno pouze založení rodiny a řádná výchova dětí. Zákonodárce tak dnes reflektuje skutečnost, že vznikají i manželství, jejichž účelem nepochybně není výchova dětí, ať už z důvodu biologické nemožnosti páru přivést na svět potomka, nebo z důvodu toho, že manželský pár nemá o společné potomky zájem.

Ze druhé kapitoly, kde se věnuji MPS obecně a výběru rozhodného práva, bych vypíchl zjištění, že v rámci Evropské unie se namísto „mezinárodního prvku“ prosazuje pojem „přeshraniční prvek“¹⁹², který je podle profesorky Pauknerové ve vztahu k pojmům mezinárodní, nebo cizí prvek synonymem a lze jej používat jako tyto pojmy. A dále bych z této kapitoly vyzdvíhl kolizní metodu právní úpravy, pro niž je příznačné, že zásadně nezáleží na obsahu hmotněprávních norem, kterých bude použito, a na výsledku jejich použití.¹⁹³ Kolizní metoda přistupuje k cizímu právnímu řádu v zásadě rovnocenně jako k domácímu. Na rozdíl od jiných způsobů výběru rozhodného práva nejde o výběr mezi právními normami, ale o výběr mezi právními pořádky. Tuto metodu považuji za nejspravedlivější a zároveň pro občana nejlepší, jelikož zaručuje právní jistotu a předvídatelnost.

Ve třetí kapitole se věnuji kolizní úpravě manželství s mezinárodním prvkem, kde porovnám dnešní a původní právní úpravu a zároveň akcentuji právo EU a mezinárodní

¹⁹²PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 4

¹⁹³KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. s. 39

smlouvy. Za velký přínos považují možnost volby práva v rámci majetkových poměrů manželů. Ačkoliv se jedná o omezenou volbu práva, stále se jedná o velký posun oproti původnímu ZMPS 1963, ve kterém byla umožněna volba práva pouze v rámci smluv pracovního a závazkového práva. Autorem ZMPS se stal univerzitní profesor Zdeněk Kučera, který do textu nové úpravy promítl nové trendy v oblasti MPS. V ZMPS jsou také upraveny otázky, které dřívější ZMPS 1963 výslovně neupravoval. Jedná se o úpravu kvalifikačního problému v §20 ZMPS, předběžných otázek v §22 ZMPS, nutně použitelných norem v §3 a §25 ZMPS či podpůrného použití jiného rozhodného práva než toho zákonem primárně určeného v §24 ZMPS. Další věc, kterou bych hodnotil ve skrze pozitivně je, že si zákonodárce uvědomil chybu, jež byla upravena v §22 odst. 3 ZMPS 1963 a prokázal tak snahu předcházet tzv. kulhajícím manželstvím. Za negativní jev bych hodnotil, že ačkoliv je ČR členem EU, zdaleka ne vždy se účastní všech smluv o posílené spolupráci (viz Řím III) a působí tak na mě, jako že se nepovažuje za rovnocenného člena EU a zároveň tím stěžuje harmonizaci práva v rámci EU, kdy určité smlouvy jsou použitelné jen v některých státech EU, a ne ve všech státech EU se použije stejné řešení určitého problému.

Závěrem bych uvedl, že úprava vztahů mezi manželi v rámci MPS prošla v zásadě pozitivními změnami, které se ubírají dle mého názoru správným směrem. Nezbývá než doufat, že se tento směr udrží i nadále a ČR bude směřovat prozřadně nejen v rámci právní úpravy vztahů mezi manželi v MPS.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BŘÍZA, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 767 s.

DOBIÁŠ, Petr a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. 528 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2017. 400 s.

KUČERA, Zdeněk a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň-Brno: Aleš Čeněk – Doplněk, 2015. 430 s.

PLECITÝ, Vladimír. *Rukověť rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 155 s.

PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 334 s.

PAUKNEROVÁ, Monika a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 928 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. 336 s.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 196 s.

Odborné články

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 801-813

TELEC, Ivo. *Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku*. Revue církevního práva. Praha: Společnost pro církevní právo, 2006, roč. 33, č. 1, 51-60.

Internetové zdroje

BONOMI, Andrea. *Protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Důvodová zpráva*. [online]. [cit. 22. února 2018] Dostupné na <<https://assets.hcch.net/docs/347381af-5af2-4158-a529-4775da34a9b4.pdf>>.

HRADILOVÁ, Veronika, SVOBODOVÁ, Klára. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. Is.muni.cz [online]. [cit. 2018-01-24]. Dostupné na: <<https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/mps/web/pages/01.html>>.

TRACHTOVÁ, Zdeňka. *Svateb s cizinci v Česku přibývá. Muži chtějí Slovenky a Ukrajinky, ženy spíš vybírají na Západě*[online]. 12. února 2018 [cit. 1. března 2018]. Dostupné na<https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/mezinarodni-svatby-jsou-cesku-popularnejsi-registrovana-partnerstvi_1802121800_rez>.

SZWARCOVÁ, Martina. *Nová úprava manželského majetkového práva s mezinárodním prvkem – Nařízení Rady (EU) 2016/1103* [online]. Epravo.cz, 2. 11. 2017 [cit. 22. února 2018] Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/nova-uprava-manzelskeho-majetkoveho-prava-s-mezinarodnim-prvkem-narizeni-rady-eu-20161103-106592.html>>.

Právní předpisy

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém, č. 91/2012 Dz.

Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností, 32009R0004

Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky.

Příloha zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Rozhodnutí Rady (ES) č. 2009/941 ze dne 30. listopadu 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím, 32009D0941

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Vyhláška č. 124/1968 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství

Vyhláška č. 131/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití

Vyhláška č. 131/1976 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití.

Vyhláška č. 207/1964 Sb., ministra zahraničních věcí o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Socialistickou federativní republikou Jugoslávií o úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných a trestních.

Vyhláška č. 3/1978 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Bulharskou lidovou republikou o právní pomoci a úpravě právních vztahů ve věcech občanských, rodinných a trestních.

Vyhláška č. 32/1969 Sb., ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích

Vyhláška č. 72/1962 Sb., ministra zahraničních věcí o Úmluvě o státním občanství vdaných žen

Vyhláška č. 80/1981 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Kubánskou republikou o vzájemné právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních

Vyhláška č. 95/1983 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních.

Vyhláška č. 98/1984 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č.401/2012 Sb.

Zákon č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním ve znění zákona č. 158/1969 Sb.

Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR R 26/1987

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 16. 11. 2006, č. j. 16 C 261/2004 - 94

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 8. července 1992. Doris Knoch proti Bundesanstalt für Arbeit. C-102/91.

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 22. prosince 2010. Barbara Mercredi proti Richard Chaffe. C-497/10 PPU.

Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. února 1977. Silvana di Paolo proti Office national de l'emploi., C-76/76 - Di Paolo.

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 8. 1987, sp. zn. Cpjf 27/86

Shrnutí

Diplomová práce popisuje problematiku vztahů mezi manželi v rámci MPS. První kapitola se věnuje manželství a vztahům mezi manželi podle platné české legislativy se srovnáním s předchozí právní úpravou. V dalších kapitolách se pozornost věnuje kolizní úpravě vztahů mezi manželi v rámci MPS se zaměřením na změny, ke kterým došlo vzhledem k úpravě platné a účinné do 31. 12. 2013 a s přihlédnutím k úpravě, která má ve vztahu k vnitrostátnímu právu přednost.

Summary

The topic of this diploma thesis is the relationship between spouses from the point of view of the international civil law. The first chapter of the diploma thesis describes the matrimony and relationships between spouses according to the Czech law in comparison with the previous legislation. The following parts of the diploma thesis focuses on relationship between spouses from the point of view of the conflict-of-law within the international civil law with respect to the changes that have occurred due to the regulation forced and effective until 31.12.2013 and relating to the legislation which prevails over the national law

Klíčová slova

Manželství, Mezinárodní právo soukromé, Vztahy mezi manželi, Kolizní metoda

Key words

Marriage, International private law, Relations between spouses, Conflict of law